

EEN JAAR VOGELBESCHERMING

IMPACTVERSLAG 2022

**NATUURINCLUSIEF BOUWEN:
BRABANT GEEFT HET GOEDE
VOORBEELD**

**MEER RUIMTE VOOR
VOGELS OP DE NOORDZEE**

**STIKSTOF:
LOBBY VOOR EEN
NATUURLIJKE LANDBOUW**

**HET SUCCESVERHAAL VAN
BIRDS, BEES & BUSINESS**

Leeswijzer	3
1. Vooraf	6
2. Vogelbescherming in vogelvlucht	10
3. Landelijk gebied	12
→ Resultaten en activiteiten met impact	15
4. Stad	18
→ Resultaten en activiteiten met impact	19
5. Natuur	22
→ Resultaten en activiteiten met impact	27
6. Juridisch & lobby	28
→ Resultaten en activiteiten met impact	29
7. Internationaal	34
→ Resultaten en activiteiten met impact	36
8. Activeren samenleving	38
→ Resultaten en activiteiten met impact	41
→ Communicatie met belanghebbenden	42
9. Vooruitblik	46
→ Alle hens aan dek in 2023	46
10. Stand van de vogels	48
→ Colofon en fotoverantwoording	53

Het Jaarverslag van Vogelbescherming Nederland verschijnt in twee delen. Naast de Jaarrekening inclusief het Bestuursverslag leest u in dit deel ons Impactverslag. Aan de hand van de prioriteiten van Vogelbescherming gaan we in op de resultaten die we in 2022 behaalden en de impact die we hiermee teweegbrengen. In het Impactverslag vindt u ook interviews met nauw betrokken samenwerkingspartners over het speelveld waarin we opereren en hoe Vogelbescherming aan impact werkt.

We presenteren met dit Impactverslag een breed beeld van wat Vogelbescherming bereikt heeft in 2022 en presenteren de voornaamste resultaten, deels in aparte kaders. Voor deze publicatie hebben we omwille van de omvang en de leesbaarheid een selectie gemaakt uit onze resultaten.

Impact van Vogelbescherming melden we niet alleen via dit verslag, dat doen we op veel manieren. Op onze website publiceren we door het jaar heen actuele artikelen, die we promoten via onze sociale media en digitale nieuwsbrieven. De voornaamste daarvan - Vogels Digitaal - wordt naar zo'n 260.000 geïnteresseerden verstuurd.

Onze leden lezen achtergronden bij de resultaten, mijlpalen, impact en nog veel meer in het blad Vogels. Voor wie alles heet van de naald wil volgen, sturen we berichtjes de wereld in via sociale media, zoals via het account @Vogelnieuws op Twitter.

Vogelbescherming is de oudste natuurorganisatie van Nederland. We zijn opgericht in 1899 om te strijden tegen een 'gruwelmode'. Veel vogels, zoals diverse soorten sterns, lieten het leven om opgezet te eindigen op een dameshoedje. Dat protest resulteerde uiteindelijk in de Nederlandse Vogelwet uit 1912, destijds uniek voor Europa. In één klap genoten bijna alle inheemse vogelsoorten wettelijke bescherming. We zijn een onafhankelijke particuliere organisatie en onderdeel van BirdLife International, een bonte koepel van 117 vogel- en natuurbeschermingsorganisaties in 115 landen. Met 10 miljoen leden en supporters is het de grootste natuurorganisatie ter wereld.

PIMPELMEES

WILDE EEND

LEPELAAR

TURELUUR

Vogelbescherming opereert op basis van een Strategisch Meerjarenplan, waarvan het vigerende loopt van 2020 tot 2025. Hierin zijn de strategie en de daaruit volgende programma's vastgelegd. Het gaat om zowel de beschermingsprogramma's als activiteiten op het gebied van communicatie, fondswerving en bedrijfsvoering. We werken voor de beschermings- en communicatieprogramma's met een *Theory of Change*. Daarin beschrijven we ons langetermijndoel, de impact die we willen bereiken én hoe we daar stapsgewijs - en meetbaar - naar toewerken. Een verkorte versie van dit meerjarenplan vindt u op de website van Vogelbescherming: vogelbescherming.nl/strategie.

Tijdens de looptijd van het huidige Strategisch Meerjarenplan legt Vogelbescherming de prioriteit bij de volgende vijf doelen,

- die we per jaar uitwerken in een jaarplan met concrete doelen:
1. We stoppen de achteruitgang van boerenlandvogels samen met boeren, consumenten, terreinbeheerders, voedingsindustrie, supermarkten en overheden.
 2. Met brede coalities zorgen we voor gezonde vogelpopulaties in de belangrijke natte natuurgebieden door herstel van natuurlijke overgangen en duurzaam medegebruik van deze gebieden.
 3. We zorgen voor vogelvriendelijke tuinen, gebouwen en parken samen met bewoners, bouwers en overheden.
 4. We werken aan natuurherstel in de Sahel voor de lokale bevolking, klimaat en vogels. Dat doen we samen met onze BirdLife Partners in Afrika en het bedrijfsleven.
 5. We werken aan een Basiskwaliteit Natuur zodat gewone vogels niet verder achteruitgaan.

Om deze ambitieuze doelen te bereiken combineren we steeds onze passie voor vogels en natuur met het benadrukken van de noodzaak tot veranderen, met op wetenschap gebaseerde kennis, een breed nationaal en internationaal netwerk, een onafhankelijke positie en een duurzame toekomst als uitgangspunt. Met de combinatie van deze uitgangspunten onderscheiden we ons van andere organisaties en zijn we van grote toegevoegde waarde.

In de praktijk betekent onze manier van werken dat we eerst analyseren waar bepaalde vogelsoortgroepen last van hebben. Vervolgens onderzoeken we welke mogelijke maatregelen echt effect sorteren - we werken science & evidence based - en vertalen we de bijbehorende activiteiten in een jaarplan naar de inzet van geld en uren van medewerkers. Dit Impactverslag

geeft samen met de Jaarrekening en het Bestuursverslag een beeld van de mate waarin we het Jaarplan 2022 hebben kunnen realiseren.

Aan de basis van de activiteiten van Vogelbescherming liggen onze missie en visie. Deze sluiten aan op de strategische uitgangspunten van onze koepelorganisatie BirdLife International.

Die uitgangspunten zijn:

- Vogelsoorten sterven niet meer uit en 'gewone' vogels moeten gewoon blijven.
- Natuur- en leefgebieden worden goed beschermd.
- Productie vindt ecologisch duurzaam plaats.
- Mensen zetten zich actief in voor vogels en natuur.

Daarbij brengen we altijd in kaart welke actoren cruciaal zijn om het beoogde effect te bereiken en hoe we samen met deze actoren het best tot handelen komen. Onze lijn daarbij is dat we op basis van de best beschikbare kennis starten met voorbeeldprojecten en dan andere partijen meenemen in een gewenste aanpak om daarna tot opschaling te komen waarmee we wezenlijk impact bereiken.

Per bedreiging kan deze lijn heel verschillend uitpakken, eenvoudigweg omdat er veel verschillende partijen bij betrokken zijn, van zuivelbedrijven tot ambtenaren en van terreinbeheerders tot vrijwilligers. De basis van onze aanpak is steeds om vanuit gegronde kennis en ervaring, in samenwerking met de belangrijke actoren, te komen tot duurzaam herstel van leefgebieden voor vogels.

Deze strategie leidt soms tot snel succes, maar meestal is herstel van leefgebieden van vogels een zaak van (heel) lange adem. Enerzijds omdat leefgebieden zich slechts zelden abrupt kunnen herstellen, anderzijds omdat we te maken hebben met complexe maatschappelijke vraagstukken, waarbij voor veel betrokken partijen de natuur slechts een bijzaak is.

Wanneer we met onze op samenwerking gerichte aanpak geen resultaat bereiken, of als er een acute dreiging speelt, dan aarzelt Vogelbescherming niet om bijvoorbeeld ook via juridische wegen betere leefomstandigheden voor vogels af te dwingen.

Welke impact wil Vogelbescherming bereiken? Vogelbescherming wil de achteruitgang stoppen van algemene vogelsoorten en van bijzondere vogelsoorten waarvoor Nederland van internationaal belang is. Om deze impact te kunnen bereiken, ziet Vogelbescherming een natuurinclusief Nederland voor zich, waar natuur en vogels bewust onderdeel uitmaken van economische en maatschappelijke keuzes.

Kennis als basis

Vogelbescherming blijft zich de komende periode positioneren als kennisautoriteit op het gebied van vogels en natuur. Onze kennis en onze goede voorbeelden worden ingezet om andere partijen te motiveren zich in te zetten voor natuur en vogels. Dat wordt door stakeholders gezien als een belangrijke kracht van Vogelbescherming.

Voortgang tussentijds evalueren

Voor de beoordeling van onze resultaten en impact gebruikt Vogelbescherming verschillende meetlatten, die per programma kunnen verschillen. De kernvraag is: maken we onze beloften waar als het gaat om geplande investeringen? Maar hoe belangrijk ook, de geleverde inspanningen zeggen niet altijd iets over het behaalde resultaat, laat staan over de impact van ons werk. Daarom vindt er per inhoudelijk programma gedurende het jaar ook een kwalitatieve weging plaats. In welke mate

realiseren we met de geleverde inspanningen en resultaten de inhoudelijke doelstellingen van de verschillende activiteiten binnen de programma's is dan de vraag, waarbij monitoringgegevens van Sovon Vogelonderzoek Nederland een belangrijke meetlat vormen. Sovon houdt in Nederland het voorkomen en de ontwikkeling van Nederlandse vogels bij en kijkt daarbij naar de voor- of achteruitgang van vogels, en naar het hoe en waarom daarvan. Zie hoofdstuk 10 voor een korte weergave van de stand van de vogels. ●

BOOMKLEVER

KANOET

SMIENTEN

1899

Vogelbescherming werd in 1899 opgericht en is daarmee de oudste Nederlandse natuurbeschermingsorganisatie.

Vogelbescherming is een **ONAFHANKELIJKE PARTICULIERE ORGANISATIE**. Inkomsten zijn afkomstig van leden, donateurs, bedrijven, particuliere organisaties en projectbijdragen van fondsen en overheden.

Vogelbescherming is onderdeel van **BIRDLIFE INTERNATIONAL**, een koepelorganisatie van 119 vogel- en natuurorganisaties met bij elkaar zo'n 10 miljoen leden en supporters. Daarmee is BirdLife de grootste natuurorganisatie ter wereld.

Vogelbescherming is een vereniging met zo'n **159.000** leden, **600** vrijwilligers en **104** (81,4 fte) medewerkers. We werken samen met zo'n **400** lokale en regionale groepen die zich actief inzetten voor vogels en natuur.

KIEVIT

MISSIE

Vogelbescherming Nederland komt op voor in het wild levende vogels en hun leefgebieden. In Nederland en wereldwijd. Samen met mensen die bescherming van vogels en natuur belangrijk vinden. Zo dragen we bij aan het behoud van de natuur en aan een leefbare wereld.

VISIE

Vogelbescherming wil een wereld met een rijke verscheidenheid aan vogels en natuur, waar mensen van genieten en zich voor inzetten.

Deze uitgangspunten komen terug in ons Strategisch Meerjarenplan 2020-2025. Vogelbescherming geeft daarbinnen prioriteit aan:

- 1. Een natuurrijk platteland
- 2. Topnatuur voor vogels
- 3. Meer natuur in de stad
- 4. Grenzeloze natuurbescherming
- 5. Actieve samenleving voor vogels en natuur

ORGANISATIE

159.000

leden

678

vrijwilligers

Landelijke dekking via vrijwilligersgroepen, zoals WetlandWachten, Tuinvogelconsulenten, Stadsvogeladviseurs en Excursieleiders.

VOGELBESCHERMING.NL 2022

website

4.100.000

unieke bezoekers Vogelbescherming.nl

SOCIALE MEDIA

138.000

vrienden op Facebook

41.500

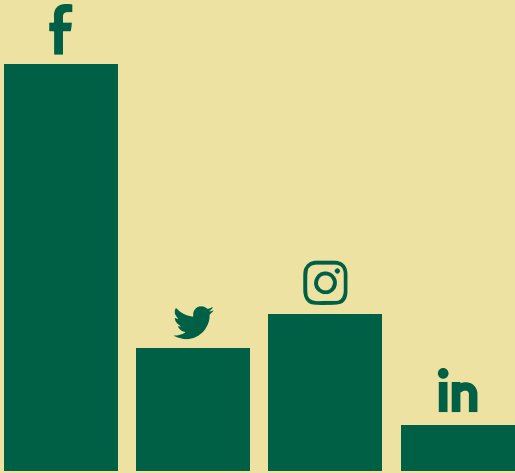
volgers op Twitter

53.000

volgers op Instagram

15.500

volgers op LinkedIn

BESTEED AAN DE DOELSTELLING

77%

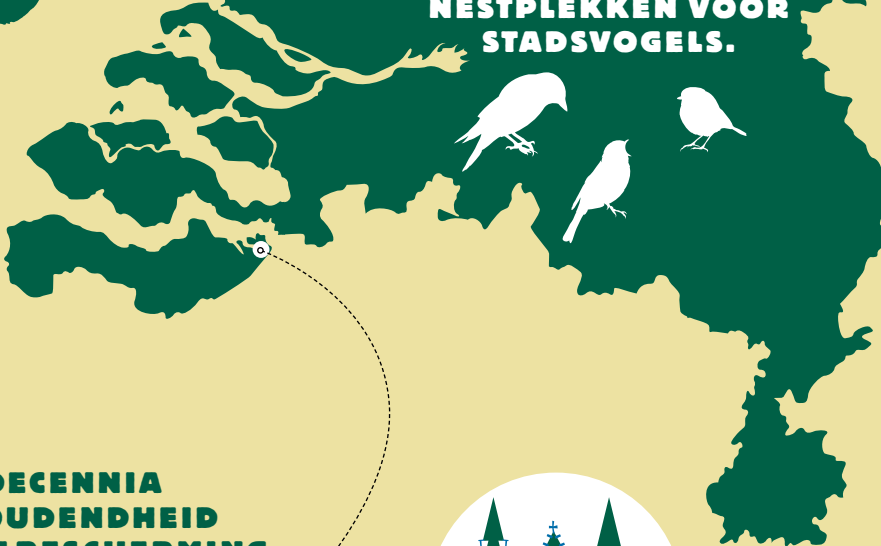
van de lasten is besteed aan de doelstelling. De overige uitgaven zijn besteed aan de organisatiekosten en fondsenwerving.

MEEST TROTS OP IN 2022

AFRONDING BIRDS, BEES & BUSINESS IN BURKINA FASO MET ONDER MEER 800.000 BETER BESCHERMEDE BOMEN EN 440.000 NIEUW GEPLANTE BOMEN.

AFRONDING VAN EEN VIJFJARIG PROJECT IN DE PROVINCIE NOORD-BRABANT MET ONDER MEER 1800 NESTPLEKKEN VOOR STADSVOGELS.

NA DECENNIA VASTHOUDENDHEID VAN VOGELBESCHERMING STARTTE IN 2022 HET NATUURHERSTELPROJECT IN DE HEDWIGEPOLDER.

90 MAATSCHAPPELIJKE PARTIJEN HOUDEN POLITIEK DEN HAAG OP KOERS VOOR EEN NATUURLIJK PLATTELAND VIA #NIETZONDERNATUUR.

‘Breed natuurherstel in landelijk gebied nodig’

2022 was een jaar vol stikstof. Ook voor Vogelbescherming. We waren tevreden dat het nieuwe kabinet nu eindelijk de ernst van de problematiek tot zich liet doordringen en een formidabel bedrag op de begroting zette om de stikstofproblematiek uit de wereld te helpen. Dit was zeker ook ingegeven door aandringen van natuurorganisaties en uiteraard de rechtszaken van Mobilisation for the Environment (MOB). Andrea Kuiper-Vos, teamhoofd Landelijk Gebied is namens Vogelbescherming steeds nauw betrokken geweest bij onze inspanningen om het kabinet en andere partijen op koers te houden.

Andrea Kuiper

Onze inzet is in 2022 steeds geweest dat een brede landbouwtransitie nodig is. Het moet niet alleen om stikstof gaan en de daarbij behorende kritieke depositiewaarden. Dat is maar één van de aspecten. De noodzaak voor een landbouwtransitie is veel breder en gaat nadrukkelijk ook om zaken als hogere waterpeilen, en minder (kunst)mest- en gifgebruik. ➤

De doelen moeten bovendien niet alleen betrekking hebben op herstel van de meest kwetsbare natuur-gebieden, maar óók op de natuurwaarden buiten de ‘officiële’ natuurgebieden. Voor vogels en veel andere soorten zijn die essentieel. Die aandacht voor een veel bredere vorm van natuurherstel is een unieke bijdrage van Vogelbescherming aan het debat geweest. Dan gaat het om boerenlandvogels, maar ook om aandacht voor een Basiskwaliteit Natuur.

Onze inspanningen op dit vlak werpen ook vruchten af. We zien steeds vaker aandacht voor het fenomeen Basiskwaliteit Natuur en ook het loskomen van de initiële financiering door de overheid voor het Aanvalsplan Grutto is een mooi resultaat. Maar we zijn er nog niet.”

“Het Aanvalsplan Grutto van initiatiefnemer Pieter Winsemius en gesteund door Vogelbescherming en andere natuurorganisaties is in 2021 van start gegaan met financiering vanuit de overheid. Nu het project in een uitvoerende fase is, proberen we steeds zo bij te sturen, dat de genomen maatregelen ook echt effectief kunnen zijn en op de juiste plek genomen worden. Dan gaat het onder meer over het bieden van meer zekerheid aan de boeren die mee- doen aan het project.

Helaas zien we ook een impasse, omdat zuivelbedrij- ven als FrieslandCampina en Royal A-ware en ook supermarkten de boeren niet de mogelijkheid bieden om echt natuurinclusief te werken. Dat vraagt om een doorbraak. Ketenpartijen hebben een belangrijke rol in de landbouwtransitie te spelen. Wij blijven in 2023 dan ook zeker de ketenpartijen aanspreken op hun verantwoordelijkheid.”

“Als het concept landschapsgronden vaste vorm krijgt en ingezet wordt om ruimte te creëren voor boeren om aan agrarisch natuurbeheer te doen én als er wordt doorgepakt met het Aanvalsplan Grutto, dan komen we wellicht in de buurt van het aantal hectare in Nederland dat nodig is om weidevogels een toekomst te geven in ons land. En dan alleen mits er voldoende ‘zwaar beheer’ wordt toegepast en die gebieden op de goede plek liggen voor vogels.

Het is duidelijk, deze race is nog niet gelopen. Wij zullen daarvoor een overtuigende lobby moeten voe- ren, zowel in Den Haag als in de provincies. Daarbij kunnen we goed gebruik maken van de succesvolle voorbeeldprojecten die we de afgelopen jaren reali- seerden.” ●

GRUTTO'S

WULP

PATRIJS

BLOEMRIJK BOERENLAND

BELANGRIJK IN 2022

Vogelbescherming adviseert het **RIJKE WEIDE VOGELFONDS** over het aankopen van grond in weidevogelgebieden. Het fonds verpacht het land aan boeren die het zo goed mogelijk beheren voor de weidevogels. In 2022 kon het fonds een **PARELTJE VAN 18,5 HECTARE** in het weidevogelkerngebied Idzega (Friesland) aankopen. Zo blijft een cruciaal stukje land behouden waar weidevogels nog een goed broedsucces hebben en wordt het gebied de komende jaren nog verder geschikt gemaakt.

Vogelbescherming heeft er mede voor gezorgd dat er zuivel te koop is van **BOEREN DIE ECHT IETS EXTRA'S DOEN VOOR WEIDEVOGELS**. Steeds meer merken hebben dat voorbeeld gevolgd. De nieuwste positieve ontwikkeling op dat vlak is dat bij een reguliere supermarkt, Lidl, kaas wordt aangeboden van weidevogelboeren met het drie sterren Beter Leven-keurmerk: goed voor dierenwelzijn, klimaat en biodiversiteit (vogels).

In 2022 hebben we opnieuw aandacht gevraagd via een publiciteitscampagne voor de rol die de consument kan spelen bij **DUURZAAM WEIDEVOGELBEHEER**. Mede dankzij Vogelbescherming is er iets te kiezen in de supermarkt voor degene die zuivel gebruikt. Via de door ons opgezette webapp **ZUIVELWIJZER.NL** kun je zien waar je bij jou in de buurt zuivel kan kopen van boeren die zich extra inspannen voor weidevogels.

Een belangrijke pijler in het werk van Vogelbescherming is het **OVERDRAGEN VAN (WETENSCHAPPELIJKE) KENNIS** naar de praktijk. In dat kader vond in 2022 een succesvolle driedaagse training plaats voor een groep akkervogelspecialisten over hoe je succesvol akkervogels kan beschermen.

Teo Wams, Natuurmonumenten

‘WE HEBBEN ONSZELF NIET VERLOOCHEND’

Vogelbescherming trekt op veel gebieden samen op met andere natuurorganisaties. Samen bereik je meer impact. Die aanpak kreeg in 2022 een extra impuls rondom de stikstofcrisis. Directeur Natuurbeheer van Natuurmonumenten Teo Wams: “Ik heb veel met Vogelbescherming samengewerkt de afgelopen jaren, maar in 2022 was dat intensiever dan ooit.”

Hoe kijk je terug op 2022 als het gaat om de stikstofcrisis?

“Het begon met een coalitieakkoord van het kabinet waar we blij mee waren. Ons pleidooi leek gehoord. Er moet dan ook echt iets veranderen. Stikstofdepositie is een van de grootste bedreigingen van de Nederlandse natuur. Het is een verantwoordelijkheid voor heel Nederland om daar iets aan te doen. Als natuurorganisaties hebben we toen besloten samen op te trekken, kennis te leveren en te helpen die transitie te bewerkstelligen. Maar het liep anders, zoals we allemaal weten.”

Hoe staan we er nu vanuit het perspectief van de natuur?

“De teksten en de bedragen die het kabinet noemt, kloppen nog steeds, vooral ook dankzij een strijdbare minister voor Natuur en Stikstof. Ook gerechtelijke uitspraken en EU-regels die niet weggaan, dwingen het kabinet koers te houden. Dus dat stemt positief: het doel is nog steeds om de noodzakelijke stikstofreductie te bewerkstelligen. Maar je kan evengoed zeggen: we hebben een jaar verloren. Met de nodige doortastendheid hadden we nu al goede voorbeelden kunnen hebben van

naar tevredenheid uitgekochte piekbelasters en was er echt minder stikstofdepositie geweest.”

Hoe hebben we het als natuurorganisaties gedaan?

“We hebben geen olie op het vuur gegooid en gereageerd met de nodige empathie als het om de boeren gaat, al konden sommige protesten niet door de beugel en hebben we daar ook afstand van genomen. Maar we hebben onszelf ook niet verloochend en we hebben het kabinet bij de les kunnen houden. De doelen van de stikstofreductie staan nog overeind. Wel hebben we zorgen over hoe weinig voortvarend er in de provincies wordt gewerkt. Maar ja, niemand wil dat de economie vast komt te zitten en die noodzaak tot een landbouwtransitie is er gewoon, dus ik heb nog steeds goede hoop.”

Wat vond je van de rol van Vogelbescherming?

“Ik heb veel met Vogelbescherming samengewerkt de afgelopen jaren, maar in 2022 was dat intensiever dan ooit. Die samenwerking heb ik enorm gewaardeerd. Het was alleen al fijn om taken te kunnen verdelen in onze lobby. En we konden elkaar ook bij de les houden. Vogelbescherming legt er terecht de nadruk op dat we niet alleen de bijzondere natuur moeten beschermen – die wij voor een flink deel in beheer hebben –, maar juist ook daarbuiten moeten kijken. Alleen al omdat wat er in het landelijk gebied gebeurt, veel invloed heeft op bijvoorbeeld de natuurgebieden. Het stikstofdossier bewijst dat ook. Tegelijk moeten we niet het beschikbare geld te dun uitsmeren over het hele land. Zo houden we elkaar scherp. Al met al was ik blij met jullie gepassioneerde en kundige bijdrage.” ●

BELANGRIJK IN 2022

2022 was het laatste volledige jaar van het internationale **PROJECT PARTRIDGE**. In 2023 volgt daarvan de eindrapportage, maar duidelijk is dat in de Nederlandse voorbeeldgebieden de biodiversiteit met sprongen vooruit is gegaan. De patrijs zelf nam niet toe in de demonstratiegebieden maar bleef stabiel, in tegenstelling tot de rest van Nederland waar de soort in aantal steeds verder achteruitgaat. De maatregelen blijven in de voorbeeldgebieden in Zeeland en Brabant ook na afloop van het project van kracht, een belangrijk succes.

Positieve aandacht genereren en waardering tonen voor pioniers op het gebied van de **LANDBOUWTRANSITIE**, de boerenbedrijven die laten zien dat het anders kan, is een belangrijk onderdeel van de communicatie van Vogelbescherming over het landelijk gebied. In 2022 reikten we daarvoor onder meer twee prijzen uit: de **GOUDEN LEEUWERIK** aan akkerbouwer Peter Harry Mulder en de **GOUDEN GRUTTO** aan melkveehouder en zuivelaar Klaas de Lange.

Vogelbescherming participeert in het pilotproject **‘NATUURRIJKE SLAPERDIJKEN’** in Groningen. In 2022 bleek dat aangepast beheer van de dijken goede kansen biedt om natuurwaarden in het agrarisch gebied te vergroten. De slaperdijken die tot 1 juli rusten, vormen samen met aangeplant struweel, veilige broed- en foerageergelegenheid voor boerenlandvogels. Ook muizen- en insectenpopulaties kunnen zich er ontwikkelen. In 2023 volgt de eindrapportage van het project en wordt het project hoogstwaarschijnlijk voortgezet door de betrokken partijen.

BRABANT OMARMT NATUURINCLUSIEF BOUWEN

Stefan Vreugdenhil

In oktober 2022 vond het symposium 'Samen bouwen aan een groene toekomst' plaats.

Het symposium was het slotstuk van een programma rond vijf jaar natuurinclusief bouwen in de provincie Noord-Brabant. In samenwerking met Vogelbescherming en de Zoogdiervereniging plaatste de provincie Noord-Brabant de afgelopen jaren ruim 1800 neststenen en verblijfplaatsen voor vogels en vleermuizen.

Moderne gebouwen bieden steeds minder leefruimte voor vogels en vleermuizen. Daarom zetten de gemeenten Breda, Eindhoven, Helmond, 's-Hertogenbosch en Tilburg zich in om neststenen en vleermuiskasten in te bouwen bij nieuwbouw of renovatie, samen met de provincie Noord-Brabant, de Zoogdiervereniging en Vogelbescherming. Met succes, blijkt uit monitoring door vrijwilligers. De vogels weten de neststenen al goed te vinden. Vleermuizen hebben iets meer tijd nodig, maar ook zij hebben belangstelling voor de nieuwe woonruimte. In de andere Brabantse gemeenten hebben we diverse werksessies en dergelijke georganiseerd, om ook daar te laten zien wat de mogelijkheden zijn. Stefan Vreugdenhil van Vogelbescherming is trots

op wat er bereikt is: "Het concept natuurinclusief bouwen is echt omarmd. Niet alleen in Brabant, maar ook landelijk. In Brabant hebben we laten zien dat het werkt én dat het niet veel hoeft te kosten. Nu zie je dat er landelijk, en zelfs over de grens belangstelling voor komt. Het is gaaf dat de projecten in Brabant uitgedaagd zijn tot zulke goede voorbeelden."

Overal plek voor vogels en vleermuizen

Er zijn belangrijke eerste stenen gelegd de afgelopen jaren, letterlijk en figuurlijk. "We zien dat huismussen, gierzwaluwen en vleermuizen de nieuwe plekken in de huizen beginnen te vinden, dat projectontwikkelaars de inbouwstenen omarmen en bewoners het leuk vinden. Een volgende belangrijke stap, is dat de neststenen en verblijfplaatsen voor vogels en vleer- ➤

BELANGRIJK IN 2022

Om **NATUURINCLUSIEF BOUWEN** gemeengoed te maken volgt Vogelbescherming meerdere sporen. Naast **KENNIS OVERDRAGEN** en bijvoorbeeld lobbyen voor betere regelgeving, ook door **SAMEN TE WERKEN** met ontwikkelaars en gezamenlijk best practices neer te zetten die op inspirerende wijze aantonen dat het echt anders kan. In 2022 verlengden we zo bijvoorbeeld onze overeenkomst met **VESTEDA**, liep de samenwerking met **BALLAST NEDAM DEVELOPMENT** goed door en startten we een samenwerking met **SYNCHROON** (zie hieronder).

Een **GROOT LOBBYSUCCES** uit 2022 waar Vogelbescherming nauw bij betrokken was, is het voorstel om bij nieuwbouw **VERPLICHT NESTGELEGENHEID** voor vogels te moeten opnemen. Dat werd mede mogelijk doordat we hierin samenwerkten met Ballast Nedam Development, de WUR en NL Greenlabel van Lodewijk Hoekstra, en wordt nader uitgewerkt in 2023.

DE JAARROND TUINTELLING brachten we als meetnet in 2022 onder bij Sovon. Daarmee kreeg dit initiatief dat veel informatie oplevert voor het beschermingswerk van Vogelbescherming **EEN GOEDE STRUCTURELE BASIS**. Vogelbescherming richt zich de komende tijd op een flink aantal publieksvriendelijke tuintellingen.

In 2022 hebben we veel aandacht bij een breed publiek weten te genereren voor de merel dankzij het **JAAR VAN DE MEREL** (via onder meer de Nationale Tuinvogeltelling, een Merel Gedichtenwedstrijd, een podcast en diverse andere 'tuintellingen'). In 2023 volgt het **EINDVERSLAG** van wat deze aandacht en de uitgevoerde onderzoeken hebben opgeleverd.

KUNSTNEST HUISZWALUW

HUISMUS

muizen in landelijk beleid wordt vastgelegd en daar is nu ook uitzicht op. Zo is een plek voor vogels en vleermuizen geborgd bij nieuwbouw en creëren we een leefbaar thuis voor mensen én voor dieren. En dat is hard nodig voor een groenere toekomst.”

Huis van de toekomst

Een leefbare wijk vraagt meer dan neststenen en verblijfplaatsen. “De volgende stap is om te kijken naar een hele wijk en niet alleen naar het huis. Hoe richt je de omgeving rondom je huis zo in dat vogels en vleermuizen (en daarmee ook andere soorten) zich er thuis voelen?”, vertelt Vreugdenhil.

Architect Berend Hoffmann van het bureau Common Affairs ging nog een stapje verder en vertelde hoe het rijtjeshuis van de toekomst eruitziet. Dat het huis biobased en natuurinclusief is, dat is inmiddels een ‘no-brainer’. Dat dit de toekomst is, daar is volgens de architect iedereen wel van overtuigd. “De biodiversiteit holt achteruit, in de herfst is het te nat en in de zomer te droog, het gas is schaars – allemaal problemen waar je met biobased bouwen op in kunt spelen.”

Maar deze manier van bouwen is niet alleen goed voor de planeet, het is ook fijner voor de bewoners. “De natuurlijke materialen zijn prettig om in te leven; het hout is mooi en warm. Je hebt minder gifstoffen om je heen, het vocht wordt beter gereguleerd dus het binnenklimaat is gezonder. Wonen in zo’n huis draagt bij aan levensgeluk.”

“Naar levensgeluk zijn we uiteindelijk allemaal op zoek en met natuurinclusief bouwen komt dat dichterbij. De kop is er af, de resultaten zijn hoopvol en wij zijn klaar om met elkaar in heel Nederland en daarbuiten aan de slag te gaan met natuurinclusief bouwen en meer,” sluit Vreugdenhil af. ●

INBOUWSTENEN VOOR DE GIERZWALUW

Noor Aghina, Synchron

‘SAMEN NATUURINCLUSIEF BOUWEN VERDER BRENGEN’

Synchron, een dochteronderneming van TBI Holdings, en Vogelbescherming sloten in 2022 een samenwerkingsovereenkomst. Doel daarvan is onder meer gezamenlijk bewoners te inspireren om hun tuin natuurinclusief en vogelvriendelijk in te richten en daar een werkwijze voor te ontwikkelen. Beide partijen willen daarnaast laagdrempelige hulpmiddelen maken voor gemeenten en ontwikkelen de partijen om bouwprojecten vogelvriendelijker te maken. Noor Aghina werkt als projectontwikkelaar bij Synchron en is nauw betrokken bij de samenwerking met Vogelbescherming.

Waar staat Nederland nu op het gebied van het natuurinclusief bouwen?

“Daar is de afgelopen jaren steeds meer aandacht voor gekomen, zeker ook bij ontwikkelaars. Maar er gaat tijd overheen voordat er dan gebouwen staan waarbij dat op een goede manier is toegepast. Je ziet nu, los van wat wettelijk al gevraagd werd, op allerlei plekken broed- en rustgelegenheid verschijnen in en aan gebouwen.

Mijn eigen ervaring is dat we nu ook de focus wat aan het verleggen zijn, want vogels moet je niet alleen nestgelegenheid bieden, maar ook een omgeving waar ze kunnen overleven.

Dat betekent dat ze een gevarieerde omgeving nodig hebben waar ze bijvoorbeeld voedsel moeten kunnen vinden en moeten kunnen schuilen. Dat vraagt dus onder meer wat van de beplanting: die moet worden afgestemd

op de doelsoort waar je je op richt en moet van origine inheems zijn.

We kiezen bij Synchron daarom ook steeds vaker voor architecten en landschapsarchitecten waarmee we kunnen werken aan een natuurinclusieve stad. Dat is een van onze uitgangspunten. Maar er zijn nog veel verschillen wat dat betreft. En dat geldt ook voor hoe bewoners met hun tuin omgaan. De tegeltuin komt nog relatief vaak voor. En dus proberen we ook bewoners te inspireren om hun tuinen natuurinclusief en klimaatadaptief in te richten. Dat is goed voor de biodiversiteit, en voorkomt bijvoorbeeld ook hittestress. Dat doen we onder andere door het organiseren van tuinworkshops. Maar ook gemeenten hebben een verantwoordelijkheid, die zouden vaker kunnen kiezen voor biodiverse, inheemse beplanting in de openbare ruimte die tot op heden niet in hun standaarden voorkwam.”

Hoe bevalt de samenwerking met Vogelbescherming?

“De samenwerking is heel inspirerend. Met veel passie krijgen we kennis aange-reikt over vogels. We hebben afgelopen tijd samen met Vogelbescherming en Nest Natuurinclusief aan een gids gewerkt, genaamd ‘Natuurinclusief Ontwikkelen’ waarin we natuurinclusief ontwikkelen voor iedereen eenvoudig en impactvol proberen te maken. We wisselen ook over en weer kennis uit, bijvoorbeeld als het gaat over overheidsbeleid en voorstellen om dat te verbeteren. Zo trekken we samen op om het natuurinclusief bouwen verder te brengen.

Verder organiseerden we samen bij verschillende projecten woonwijken-safari's voor bewoners. Dat zijn excursies die erg gewaardeerd worden door de deelnemers. Door gewezen te worden op de vogels en de natuur heel dichtbij, gaan ze anders en bewuster naar hun omgeving kijken.

Ontzettend fijn dat we bewoners bewust hebben kunnen maken, waardoor ook zij actief aan de slag gaan voor natuur en vogels in hun tuin of op hun balkon.” ●

Meer bescherming vogelgebieden op de NOORDZEE

Vogelbescherming heeft veel aandacht voor de belangrijke natuurgebieden van Nederland, zoals Waddenzee, IJsselmeer en Noordzee. Jaarlijks maken er vele miljoenen vogels gebruik van. Ondanks de hoge natuurwaarde van deze gebieden en de vaak op papier goed geregelde bescherming ervan, kan Nederland het in de praktijk stukken beter doen. Vogelbescherming zet zich daar met overgave voor in.

In 2022 trok een nieuwe belangrijke stap om vogels op de Noordzee beter te beschermen de aandacht. Nadat de Bruine Bank in 2021 als Natura 2000-gebied werd aangewezen, bleek uit onderzoek dat maar liefst vier nieuwe gebieden ook in aanmerking komen voor aanwijzing als Vogelrichtlijngebied. Het gaat om de gebieden Hollandse Kust, Doggersbank, Centrale Oestergronden en Klaverbank. Dat zijn Noordzeegebieden waarvan de meeste al bescherming genieten voor andere natuurwaarden. ➤

Na de formele aanwijzing zullen ook deze gebieden gevrijwaard worden van ontwikkelingen en activiteiten die vogels en hun habitat bedreigen.

In 2020 is het Noordzeeakkoord gesloten, waarin de belangen van natuur, visserij en energieopwekking op zee zorgvuldig zijn afgewogen. Vanwege het belang van de Noordzee voor de vogels die daar leven, heeft Vogelbescherming een actieve bijdrage geleverd aan het akkoord.

Een belangrijke afspraak daarin is dat onafhankelijk wetenschappelijk onderzoek wordt uitgevoerd om vast te stellen of de gebieden die bekend staan om hun rijke natuur voldoen aan de selectiecriteria voor aanwijzing als Vogelrichtlijngebied. Als dat het geval is, worden ze aangewezen voor de bescherming van zee- en kustvogels. Binnen de aangewezen gebieden gelden aanzienlijk strengere regels voor activiteiten zoals visserij en scheepvaart. Vorig jaar leidde dankzij Vogelbescherming het Noordzeeakkoord

al tot een nieuw Natura 2000-gebied: de Bruine Bank. Een gebied zo groot als het IJsselmeer.

Onderzoek naar belangrijke vogelgebieden op zee

Dit jaar is gekeken of een zestal gebieden (Hollandse Kust, de Vlake van de Raan, de Borkumse Stenen, de Klaverbank, de Doggersbank en de Centrale Oestergronden) op grond van de Vogelrichtlijn in aanmerking komt voor aanwijzing als Natura 2000-gebied. De conclusie van het rapport: voor vier van de zes gebieden is voldoende bewijs van het groot belang voor zee- en kustvogels. Zo is de Hollandse Kust - voorheen niet beschermd - belangrijk habitat voor verschillende meeuwensoorten en zijn Doggersbank en Klaverbank essentieel voor de populaties van alk en zeekoet. Voor de overige twee gebieden, Borkumse Stenen en Vlake van de Raan, is nog niet voldoende onderzoek gedaan. Daardoor kan pas in 2025 worden vastgesteld of

deze gebieden voor verdere bescherming in aanmerking komen. Rond die tijd is aanvullend onderzoek in de vier aangewezen gebieden ook voltooid. Dat kan resulteren in de uitbreiding van het aantal vogelsoorten waarvoor in deze gebieden beschermingsmaatregelen gaan gelden.

Aanwijzingsprocedure

Dat de nieuwe gebieden in aanmerking komen voor aanwijzing als Vogelrichtlijngebieden is het begin van een procedure die enkele jaren zal duren. Vanaf de aanwijzing heeft Rijkswaterstaat drie jaar de tijd om een beheerplan te schrijven. In de beheerplannen staan de maatregelen voor de instandhouding van deze soorten en wat er wordt gedaan om verslechtering van hun leefgebieden te voorkomen. En wat de gevolgen zijn van activiteiten zoals de aanleg van kabels, mijnbouw, zandwinning, windparken, visserij en scheepvaart. ●

KLEINE PLEVIER

MARKERWADDEN

GROTE STERN

LEPELAAR

Susan Spieksma, ministerie van LNV

MEER RUIMTE VOOR VOGELS OP DE NOORDZEE

Susan Spieksma werkt als beleidsmedewerker Natuur en Noordzee bij het ministerie van LNV en onderhoudt contacten met partijen in het veld, zoals Vogelbescherming.

En dat wordt ook in gang gezet, ook in samenwerking met andere landen. Bijvoorbeeld rondom voedselbeschikbaarheid.”

Op de valreep in 2022 werd bekend dat de Doggersbank, Klaverbank, Hollandse kust en de Centrale Oestergronden kwalificeren als Vogelrichtlijn-gebied, ook dankzij de afspraken in het Noordzeeakkoord.

“Voor de vogels van de Noordzee is dat goed nieuws. Er waren er al vier aangewezen. Als de procedure is doorlopen komen daar nog eens vier bij. Om alle stappen te zetten voordat het zover is, is overigens minimaal twee jaar nodig. Dus niet eerder dan 2025 zullen ze worden aangewezen.”

Hoe staat het ervoor met de Noordzee als het om vogels gaat?

“Als ecosysteem is het een kwetsbaar gebied. Met veel scheepvaart, visserij en straks ook windmolenparken. Het aantal bedreigingen voor vogels neemt toe. Zeer zorgwekkend is de vogelgriep. Een fenomeen dat vraagt om internationale samenwerking. Zowel als het gaat om de beste aanpak bij uitbraken, als om het verbeteren van broedgebieden. Dat laatste gebeurt gelukkig ook, zoals in het Wadden-gebied, mede dankzij Vogelbescherming. Om een overall beeld te kunnen schetsen is overigens nog wel veel onderzoek nodig.

Hoe wordt er vanuit het ministerie naar de natuur-organisaties zoals Vogelbescherming gekeken?

“Als hele waardevolle partijen met veel recente kennis uit het veld. We hebben elkaar in die zin ook nodig, al is het soms zoeken wat je precies voor elkaar kan betekenen. Recent zochten we bijvoorbeeld kennis over wat goede maatregelen zijn om windmolenparken zo min mogelijk nadelig voor vogels te laten zijn. Dan is het fijn dat er inbreng is. Binnenkort gaan we beschermingsplannen schrijven voor zeevogels. Dan zoeken we uiteraard ook Vogelbescherming weer op.” ●

BELANGRIJK IN 2022

IN 2022 STROOMDE ER WATER DE HEDWIGEPOLDER IN. Dat markeerde het begin van natuurherstel in het Westerschelde-gebied. En het einde van een vele jaren omspannend proces waarin het vooral aan Vogelbescherming is te danken dat er werk werd gemaakt van het afgesproken natuurherstel in de Westerschelde, zoals dat internationaal werd overeengekomen. Nu gaat hier de komende jaren een natuurgebied ontstaan.

Samen met zes andere natuurorganisaties **WON VOGELBESCHERMING IN 2022 EEN JURIDISCHE PROCEDURE** over beloofde natuurcompensatie als gevolg van de aanleg van de Tweede Maasvlakte. In 2008 gingen vele hectares rijke onderwaternatuur voor de kust verloren door de aanleg van de Tweede Maasvlakte voor Rotterdam. Voorwaarde was dat het natuurverlies volledig zou worden gecompenseerd in de Voordelta. Maar dat gebeurde nooit, sterker nog, de intensieve garnalenvisserij veroorzaakte achteruitgang van de natuur in dit gebied. De minister voor Natuur en Stikstof moet van de rechter op afzienbare termijn met een beter plan komen voor compensatie van de natuur die verloren ging bij de aanleg van de Tweede Maasvlakte.

IN 2022 KOOS DE STUURGROEP HOLWERD AAN ZEE VOOR DE ZGENOEMDE ‘NATUURVARIANT’. Dat betekent veel ruimte voor de natuur in het plan om een gat in de dijk te maken bij Holwerd en een getijdemeer aan te leggen, maar minder ruimte voor watersporttoerisme. De keuze voor de natuurvariant was niet unaniem en de komende jaren gaat duidelijk worden hoe dit project gestalte zal krijgen.

Vanuit de **COALITIE DELTA NATUURLIJK** nam Vogelbescherming het initiatief tot het opstellen van het **ACTIEPLAN DELTANATUUR ZUIDWESTELIJKE DELTA 2050**. Dit initiatief is uitgewerkt met medewerking van het ministerie van LNV, de Rijksdienst voor ondernemend Nederland (RVO), Rijkswaterstaat, de provincies Zeeland, Zuid-Holland en Noord-Brabant. Samen stelden we een integraal maatregelenpakket op om tot gezonde vogelpopulaties te komen, inclusief het benodigde onderzoek. De deelnemende organisaties kunnen de komende jaren zo de juiste inbreng leveren aan onder meer lopende en nieuwe trajecten voor natuurherstel, gebiedsontwikkeling, beheerplannen, aanpassingen in de infrastructuur en bij het ontwikkelen van nieuw beleid. Zo kan de uitvoering van alle plannen beter bijdragen aan verbetering van de Deltanatuur.

In december 2022 heeft het kabinet de selectie projecten van de zogeheten **3E TRANCHE PROGRAMMATISCHE AANPAK GROTE WATEREN (PAGW)** via een Kamerbrief bekend gemaakt. Ook is vast komen te staan welke preverkenningen worden uitgevoerd de komende jaren. Vogelbescherming heeft een voorstel ingediend samen met Rijkswaterstaat en Staatsbosbeheer voor vogels en dat is goedgekeurd. Dit voorstel behelst het verbeteren van leefgebieden om populaties vogels en vissen in de Zuidwestelijk Delta duurzaam in stand te kunnen houden.

2022 was het vierde jaar van **WIJ&WAD-VOGELS, FASE 1**. Er zijn in de afgelopen jaren predator-vrije broedeilanden aangelegd, hoogwatervluchtplaatsen zijn beter beschermd tegen verstoring en er is monitoring en onderzoek gestart naar de oorzaken van de achteruitgang van verschillende wadvogels en de effectiviteit van maatregelen. In 2023 hopen we meer duidelijkheid te krijgen over de start van fase 2.

In 2022 had de **VOGELGRIEP** óók veel impact onder wilde vogels. In Nederland werd de pijn daarvan het ergst gevoeld bij de grote sterns die met duizenden het leven lieten. Vogelbescherming neemt stelling tegen de wereldwijde pluimvee-industrie, waar de oorzaak van de vogelgriep ligt en waar andere werkwijzen dringend gewenst zijn. Veranderingen in deze sector zijn een zaak van lange adem. Op de kortere termijn werkt Vogelbescherming mee aan kennis uitwisselen over wat de beste aanpak is in geval van een uitbraak en kunnen bijvoorbeeld voor grote sterns broedgebieden zo optimaal mogelijk worden ingericht. Vogelbescherming maakt nu deel uit van een werkgroep die de beste aanpak bespreekt en heeft onder leden extra fondsen geworven voor verbetering van broedplekken voor grote sterns.

LOBBY VOOR GROENE GEMEENTEN

Mette Vreeken

FUUT

Vogelbescherming spant zich voor en achter de schermen in om de beleidsmakers en bestuurders van Nederland te bewegen zich meer voor natuur en vogels in te zetten. Die lobby zetten we vaak kracht bij door daarin samen op te trekken met andere natuurorganisaties, maar geregeld ook met andere partijen zoals bouwbedrijven. De kunst daarbij is om op het juiste moment die informatie te verschaffen waarmee ook andere partijen hun doelen kunnen verwezenlijken.

In 2022 heeft Vogelbescherming zich voor het eerst nadrukkelijker met lokaal lobbyen beziggehouden, met als directe aanleiding de gemeenteraadsverkiezingen. Mette Vreeken, adviseur Public Affairs bij Vogelbescherming, licht toe: "Omdat we als Vogelbescherming niet bij alle ruim 300 gemeenten kunnen opduiken, wilden we onze actieve achterban motiveren om lokaal te lobbyen. Dat zijn vaak mensen met veel lokale kennis die er ook echt voor gaan en kunnen gaan. Dat heb je nodig. Wij hebben nu voor het eerst een instrumentarium ontwikkeld waarmee we hen kunnen helpen. Dat ging bijvoorbeeld om voorbeeldbrieven, maar ook een stappenplan hoe je een werkbezoek organiseert. We hebben samen met de stichting Lobby Lokaal ruim voor de verkiezingen kennis overgedragen, zodat je in verkiezingsprogramma's van partijen terecht kan komen,

en kort na de verkiezingen om input te kunnen geven op mogelijke lokale coalitieakkoorden. Dat deden we via goed bezochte workshops."

"Als Vogelbescherming hebben we ons wat meer gericht op vijf gemeenten die voor ons interessant zijn vanwege hun landschappelijke ligging: Waterland, Utrecht, Breda, Almere en Deventer. In Utrecht hebben we zelf een werkbezoek voor raadsleden georganiseerd, wat uitmondde in een Vogelhuiskkoord waarvan elementen later terugkwamen in het coalitieakkoord. Ook in Breda en Almere zagen we veel groene elementen terug in de akkoorden. Gezien de hoeveelheid tijd en menskracht die we beschikbaar hadden, ben ik niet ontevreden over de opbrengsten van onze inspanningen rondom de Gemeenteraadsverkiezingen." ●

KNEU

VOGELHUISAKKOORD

BELANGRIJK IN 2022

De natuurorganisaties, waaronder Vogelbescherming, hebben er lang op aangedrongen bij de politiek. In 2022 was het zover, er werd door het nieuwe kabinet **25 MILJARD EURO** uitgetrokken voor de landbouwtransitie. Met stikstof als directe aanleiding moeten én kunnen er nu stappen gezet worden naar een meer natuurlijke landbouw. In de roerige tijd die volgde, lukte het om het belang van natuurherstel goed over het voetlicht te krijgen, onder meer bij bemiddelaar Remkes, en bleven de stikstofreductiedoelen overeind. Daarna begon opnieuw een groot treuzelen, waarbij het kabinet met vele, vele partijen in gesprek ging.

Vogelbescherming is in 2022 mede aanstichter van de actie **#NIETZONDER-NATUUR**. We hebben 90 maatschappelijk organisaties verenigt die het kabinet bij de les houdt als het gaat om het uitvoeren van het eigen coalitieakkoord. Deze organisaties vertegenwoordigen miljoenen Nederlanders.

De term **BASISKWALITEIT NATUUR** krijgt veel bijval van de minister voor Natuur en Stikstof, mede dankzij de inspanningen van Vogelbescherming. We blijven het volgen, ook om ervoor te zorgen dat woorden omgezet worden in daden.

In 2022 hebben we ons ingezet bij **DE POLITIEK** om ook de zogenoemde ketenpartijen in de landbouw – van zuivelfabrikanten tot veevoerbedrijven, supermarkten en banken – bij de transitie te betrekken naar een **NATUURLIJKE PRODUCTIEWIJZE**. Zij moeten deel van de oplossing worden en daar zullen we ook in 2023 hard aan trekken.

RECHTER SCHORST VERGUNNINGEN SPIERINGVISSERIJ WADDENZEE

WADDENZEE

GROTE STERN MET SPIERING

BRANDGANZEN

Indien nodig aarzelt Vogelbescherming niet om een juridische procedure te starten en zo de bescherming van natuur en vogels via deze weg zeker te stellen. In 2022 was een belangrijke zaak voor Vogelbescherming het voorkomen van het vissen op spiering in de Waddenzee.

Het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) heeft vergunningen verleend voor het vissen op spiering bij de Afsluitdijk. Vogelbescherming vindt dat deze visserij zeer schadelijk is voor de stand van de spiering - stapelvoedsel voor een scala aan vogelsoorten. We zijn daarom in 2022 in beroep gegaan en hebben de rechter gevraagd om de visserij per direct te stoppen. De rechtbank Midden-Nederland heeft dat verzoek toegewezen en de visserij verboden op de twee meest kwetsbare locaties: de spuisluisen van Den Oever en Kornwerderzand waar de spiering zich massaal verzamelt. In de loop van 2023 zal duidelijk worden wat het definitieve oordeel van de rechtbank wordt. Tot die tijd mag er niet op spiering worden gevestigd.

Het ministerie van LNV heeft in 2021 vergunningen verleend voor spieringvisserij met sleepnetten op

acht locaties in het Natura 2000-gebied Waddenzee, waaronder de spuikommen bij Kornwerderzand en Den Oever. Dit zijn plekken waar de spiering zich massaal verzamelt om naar het IJsselmeer te trekken. De vergunningen geven toestemming voor het onbeperkt wegvissen van spieringen op deze locaties tussen 15 september en 15 maart tot en met 2026. Ze zijn verleend ondanks eerdere zeer kritische zienswijzen van Vogelbescherming - namens alle partijen van de Coalitie Wadden Natuurlijk - maar ook van de provincie Fryslân én Rijkswaterstaat om dat niet te doen.

Het toestaan van deze visserij brengt de voedselvoorziening in gevaar van visetende vogelsoorten, waaronder aalscholver, fuut, grote zaagbek, middelste zaagbek, nonnetje, dwergmeeuw, visdief en zwarte stern, in de Waddenzee en het IJsselmeer, beide Natura 2000-gebieden.

Onbegrijpelijk

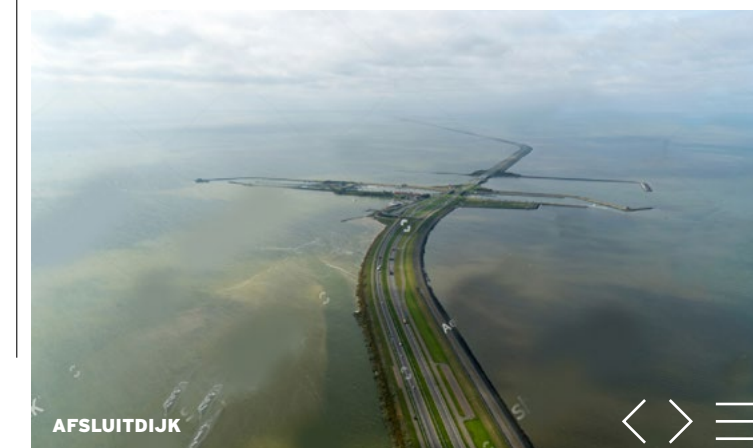
De vergunningverlening staat ook nog eens haaks op het zogenoemde vismigratiebeleid, gericht op het stimuleren van de migratie van trekvissen, waaronder spiering. De spieringen verzamelen zich in grote aantallen bij de spuisluisen van Den Oever en Kornwerderzand, waar nu nog de enige openingen zijn om door de Afsluitdijk te kunnen. Dagelijks worden de sluisen op zodanige wijze geopend dat de spieringen van de Waddenzee naar het IJsselmeer kunnen zwemmen. De komende jaren zal deze trek alleen maar toenemen, onder meer door de aanleg van de Vismigratierivier bij Kornwerderzand. Het toestaan van visserij op spiering op deze locaties doorkruist dat beleid en is in dat opzicht onbegrijpelijk en onrechtmatig.

Stand spiering al jaren laag

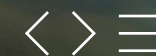
De stand van spiering in het IJsselmeer wordt al langere tijd onderzocht, in opdracht van het ministerie van LNV. Het laat glashelder zien dat de spieringstand in het IJsselmeer al jaren te laag is. Daarom mag daar ook niet meer op spiering worden gevestigd. Groot is dan ook de verontwaardiging dat het ministerie heeft toegestaan dat de spiering 'bij

de voordeur' weggevestigd wordt. De trek van spiering uit de Waddenzee draagt juist bij aan de instandhouding van de bronpopulatie van de spiering in het IJsselmeer, en ook aan de voedselvoorziening van de visetende vogels.

In sommige jaren verhongerden er duizenden jonge visdieven, juist omdat er een groot gebrek aan spiering was. En behalve visdieven hadden ook andere sternsoorten, zaagbekken en futen met voedselgebrek te maken. Daarom moet je deze belangrijke vissoort niet bevissen, vindt Vogelbescherming. De spieringstand kan dat gewoon niet hebben, en de vogels kunnen dat dus ook niet. ●

AFSLUITDIJK

Flos Fleischer, Coalitie Blauwe Hart Natuurlijk

‘NIET BENAUWD OM EEN STREEP TE TREKKEN’

Vogelbescherming maakt onderdeel uit van Coalitie Blauwe Hart Natuurlijk. Flos Fleischer, Programmamanager van Coalitie Blauwe Hart Natuurlijk, was heel blij met de juridische actie van Vogelbescherming in 2022.

Hoe staat het ervoor met de natuur in het IJsselmeergebied?

“Niet zo goed. De grootste problemen zijn het ontbreken van gevarieerde leefgebieden voor vissen en vogels dat bij een groot zoetwatermeer hoort. Er zijn vooral harde overgangen tussen land en water.

En ook het kunstmatige, tegennatuurlijke peil helpt niet mee: hoog water in de zomer, laag water in de winter. Goed voor de dijken en de mens, maar niet voor de natuur. Daarnaast zijn er andere bedreigingen, zoals meer plannen voor duurzame energiewinning in het IJsselmeer.

Maar ook zandwinning, visserij en steeds toenemende watersportrecreatie zijn belangrijke drukfactoren voor de natuur.”

Zijn er lichtpuntjes te noteren?

“Dat gelukkig ook. De overheid heeft via de Programmatische Aanpak Grote Wateren - PAGW -, in de 2e tranche, vijf grote projecten gefinancierd om de natuurkwaliteit van het gebied te verbeteren. En in de 3e tranche - het besluit

kwam in december 2022 - nog eens drie. Als coalitie hebben we onder meer een preverkenning Achteroevers ingediend en die werd gehonoreerd. Daarbij is het plan om het gebied achter de dijk beter te verbinden met het groot IJsselmeer. Water uit het IJsselmeer laten we in de polder. Deze vernatting, waar we een natuurlijk peil hanteren, biedt vele voordelen, zeker ook voor de natuur”

Een mooi natuurproject is ook de Vismigratierivier waar Coalitie Blauwe Hart Natuurlijk mede-initiatiefnemer van is.

“Die wordt nu aangelegd. Dat wordt een lange slingerende rivier voor vissen. Waardoor die 24 uur per dag, 7 dagen in de week, door kunnen trekken tussen Waddenzee en IJsselmeer. Goed voor de natuur in beide gebieden en zonder dat verzilting optreedt. Nu verloopt de vistrekk van onder andere spiering via de sluizen.”

En daar ging iets helemaal mis in 2022.

“Het ministerie van LNV had een vergunning verleend waardoor het mogelijk was om de wachtende spiering - stapelvoedsel van veel vogels - bij de spuisluizen aan de Waddenzee-kant weg te vangen. En daar heeft Vogelbescherming gelukkig via een juridische procedure een stokje voor gestoken. Sowieso ben ik erg tevreden over de inbreng en betrokkenheid van Vogelbescherming. Jullie brengen veel kennis in over vogels, maar ook over het hele ecologische systeem. En Vogelbescherming is dus ook niet benauwd om ergens een streep te trekken als het misgaat.”

Wat kunnen we verbeteren?

“Ik hoop dat Vogelbescherming even betrokken blijft bij het IJsselmeergebied als voorheen en dat we gezamenlijk als coalitie ook naar buiten toe krachtig kunnen optreden. Jullie deskundigheid is daarbij onmisbaar!” ●

BELANGRIJK IN 2022

In 2022 heeft de Europese Commissie een baanbrekend wetsvoorstel gelanceerd - de **NATURE RESTORATION LAW**. Deze wetgeving voorziet in een juridisch kader met bindende doelstellingen voor natuurherstel. Alle EU-lidstaten moeten de natuurherstelmaatregelen treffen voor 2030 voor ten minste 20% van de ecosystemen op het land en de zee, en voor 2050 voor alle andere ecosystemen die hersteld moeten worden. Deze maatregelen kunnen de toestand van de natuur op grote schaal verbeteren. De commissie geeft zich hiermee rekenschap van wat wetenschappers en natuurorganisaties al langer bepleiten: de noodzaak tot natuurherstel. Nederland toonde zich helaas geen groot voorvechter van deze wetgeving en dreigt er mede voor te zorgen dat de wetgeving wordt afgezwakt. In 2023 zal onze koepelorganisatie BirdLife campagne voeren voor krachtige wetgeving.

In 2022 werd een rapport gepubliceerd dat duidelijk maakte dat **VIJF GEBIEDEN OP DE NOORDZEE BETER BESCHERMD MOET WORDEN** en kwalificeren als Vogelrichtlijngebied. Zie pagina 23.

DE RAAD VAN STATE heeft in 2022 het hoger beroep van Vogelbescherming in **DE FRIESE GANZENZAAK UIT 2018 GEGROND VERKLAARD**, maar vrijwel alle inhoudelijke bezwaren afgewezen. Dit betekent dat de provincie helaas mag doorgaan met het verjagen van de overwinterende brandganzen, grauwe ganzen en kolganzen naar de foerageergebieden met ondersteunend afschot. De provincie moet wel opnieuw motiveren hoeveel ganzen er maximaal mogen worden afgeschoten.

In 2022 boekten Vogelbescherming en de Faunabescherming succes bij de rechtbank Overijssel, die een **VERGUNNING Vernietigde voor Ganzenafschot** in en om beschermde natuurgebieden met Natura 2000-status. In 2020 gebeurde dat ook. Reden hiervoor is dat afschot een te grote impact kan hebben op beschermde soorten die van de Natura 2000-gebieden afhankelijk zijn.

In 2022 won Vogelbescherming samen met andere natuurorganisaties een zaak tegen de overheid over **DE NATUURCOMPENSATIE VAN DE TWEEDE MAASVLAKTE**. Zie ook pagina 27.

BIRDS, BEES & BUSINESS: NATUURHERSTEL EN EEN BETER LEVEN

Vogelbescherming werkt internationaal als onderdeel van BirdLife International. BirdLife International telt 119 organisaties in 117 landen. Ons internationale werk vormt een belangrijke pijler binnen de strategie van Vogelbescherming, alleen al omdat veel vogelsoorten zich niets aantrekken van mensengrenzen.

W e konden in 2022 de balans opmaken van ons grootste internationale project van de afgelopen jaren: Birds, Bees & Business in Burkina Faso. Een project dat voortborduurt op de kennis van het eerdere project Living on the Edge over zowel welke bomen interessant zijn voor vogels en insecten, als hoe je bewoners betreft bij natuurbescherming. Dankzij vele gulle gevers in onze achterban – en eerder de Nationale Postcode Loterij – kunnen we Birds, Bees & Business (zo bleek in 2022) ook in 2023 een vervolg geven en kunnen we ons sterk maken voor uitbreiding van het projectgebied. De successen van de afgelopen vier jaar smaakten dan ook naar meer.

In totaal werden in het projectgebied van Birds, Bees & Business in Burkina Faso 440.000 vogelbomen aangeplant en 800.000 bomen beter beschermd. Er werden 25.000 energiezuinige kookstellen geleverd en 75.000 mensen kregen de afgelopen jaren een training in natuurherstel, natuurinclusieve landbouw en efficiëntere productie.

Kern van het project is een biodiverser landschap te creëren (met de juiste aanplant én het beschermen van wat er nog is). Het landschap heeft in de Sahel ernstig te lijden onder vooral overbegrazing. Van een natuurlijker landschap profiteren niet alleen vogels, maar ook insecten zoals bijen. Voor de bewoners levert natuurherstel ook voordeel op, zo kan een biodiverser landschap onder meer voor een betere bestuiving zorgen en daarmee dus voor hogere opbrengst van de sheabomen. De sheanoten die dat oplevert, zijn een bron van inkomsten voor met name vrouwencoöperaties die daar de wereldwijd gewilde sheaboter van maken.

Samenwerken als sleutel

Het succes van Birds, Bees & Business laat zich het best verklaren uit de samenwerking tussen Vogelbescherming en een reeks andere partijen, zowel in Nederland als in Burkina Faso.

Alle partijen brachten daarbij hun aanvullende expertise mee. In Nederland sloeg Vogelbescherming de handen al vroeg ineen met Cordaid en FairClimateFund.

Cordaid en hun partners brachten kennis mee over hoe de vrouwencoöperaties te versterken en hoe de sheaboter beter kan worden geproduceerd en zakelijk vermarkt. FairClimateFund weet veel over energiezuinige kooktoestellen (die vrouwen zelf kunnen maken en onderhouden) – een belangrijke bouwsteen van Birds, Bees & Business.

Levens en landschappen

Met dergelijke kooktoestellen zijn vrouwen minder uren van de dag kwijt aan hout sprokkelen, want er is maar twee in plaats van vijf kilo brandhout nodig voor het maken van de sheaboter. Bovendien vindt er minder CO₂-uitstoot plaats – wat CO₂-credits oplevert, die bedrijven in het Westen kunnen kopen (zie fairclimatefund.nl) en waarvan de opbrengsten weer lokaal kunnen worden geïnvesteerd.

Daarnaast komt er minder ongezonde rook vrij én laten dorpsbewoners meer bomen ongemoeid. De nood in het gebied is soms zo hoog dat zelfs sheabomen als brandhout worden gebruikt. Levens en landschap gaan er dus aanzienlijk op vooruit met deze kooktoestellen.

Onbesproken is nog de derde 'B' uit de naam van het project: de bijen. Behalve dat bijen (en andere insecten) net als vogels profiteren van een natuurrijk landschap en dat ze meehelpen met bestuiven, vormt het produceren van honing ook een onderdeel van het project.

Hoe beter de bewoners van het gebied dat onder de knie hebben, hoe meer opbrengsten ze hebben en hoe minder het nodig is landbouw te bedrijven die ten koste gaat van bomen en natuur. En net als de hogere shea-opbrengst is het een extra reden om goed te zorgen voor een biodivers landschap. ●

**Paul Kariuki Ndang'ang'a,
BirdLife International**

‘ESSENTIËLE HULP VAN VOGELBESCHERMING’

Paul Kariuki Ndang'ang'a werkt bij BirdLife International als regionaal directeur voor Afrika. Hij spreekt zijn waardering uit voor de impact die Vogelbescherming in de loop der jaren en zeker de afgelopen tijd heeft helpen realiseren voor BirdLife in Afrika. En een verbeterpunt is er ook.

Wat zijn de uitdagingen voor de Afrikaanse BirdLife Partners?

“Afrika is een groot continent met veel verschillende omstandigheden per land. En dat zie je terug bij onze 26 BirdLife Afrikaanse Partners. Sommige Partners zijn al heel sterk, andere zijn nog jonger als organisatie en in opbouw. De covid 19-crisis heeft er bij alle Partners behoorlijk ingehakt. Maar los daarvan, fondswering, een goed werkende organisatieopzet en het ontwikkelen van kennis en vaardigheden zijn wel rode draden waar de Partners aan werken. Inhoudelijk ging er de laatste tijd veel aandacht uit naar het redden van gieren, zeker na een aantal vergiftigingsincidenten in West-Afrika. Maar we hebben ook veel aandacht gehad voor de bescherming van bossen, trekwegen van vogels en de biodiversiteit op zee.”

Hoe beoordeel je de samenwerkingsverbanden die Vogelbescherming heeft met Afrikaanse BirdLife Partners?

“Het werk van Vogelbescherming was voor verschillende Partners heel belangrijk de afgelopen jaren om de covid 19-crisis door te komen. De steun verliep via een small grants-fonds. Dat zijn geen grote bedragen, maar die waren toch essentieel om ons beschermingswerk te kunnen voortzetten. Verder is de langlopende bijdrage van Vogelbescherming aan de Partnerontwikkeling in vooral West-Afrika heel belangrijk. Dankzij de samenwerkingen die Vogelbescherming is aangegaan, konden natuurbeschermingsorganisaties in bijvoorbeeld Marokko en Mauritanië volwaardig Partner van BirdLife worden.”

Wat zou Vogelbescherming kunnen verbeteren?

“Dan denk ik vooral aan het vaker laten zien van de best practices waar jullie bij betrokken zijn. Die kunnen ook andere Partners inspireren om actief te worden, want de uitdagingen zijn groot om vogels en natuur te beschermen.” ●

BELANGRIJK IN 2022

Krachtige BirdLife Partners helpen minder krachtige zichzelf verder te ontwikkelen. Deze **PARTNERONTWIKKELING** is een belangrijke pijler van ons werk in Afrika, ook in 2022. Drie Partners krijgen ondersteuning van ons, ook financieel: Marokko (GREPOM), Mauritanië (Nature Mauritanie) en Burkina Faso (Naturama). In Guinee-Bissau ondersteunen we een natuurorganisatie (ODZH) die op weg is om volledig Partner van BirdLife te worden.

Vogelbescherming investeert fors in een nauwe samenwerking tussen BirdLife International en het Great Green Wall Initiative van de Afrikaanse Unie, dat **VERWOESTIJNING WIL TEGENGAAN**. Die

krachtenbundeling biedt een mogelijkheid om onze kennis over vogels en biodiversiteit te integreren in de projecten van het **GREAT GREEN WALL INITIATIVE**. In 2022 hebben we daarvoor onder meer een succesvolle workshop georganiseerd met de nationale agentschappen van dit initiatief. Ook is in 2022 de samenwerkingsovereenkomst verlengd en is een medewerker van BirdLife gedetacheerd op het kantoor van het Great Green Wall Initiative.

In 2022 hebben we opnieuw samengewerkt met de Engelse BirdLife Partner (RSPB) om meer inzicht te krijgen **WELKE PLEKKEN IN DE EU ESSENTIEEL ZIJN VOOR TREKVOGELS**, zodat daar het beheer kan worden verbeterd als het om **NATURA 2000-GEBIEDEN** gaat, of om ervoor te zorgen dat die gebieden ook aangewezen worden als beschermd natuurgebied. Doel van de inventarisatie is ervoor te zorgen dat de Europese Commissie hiervoor in de komende jaren de juiste maatregelen neemt.

In 2022 heeft Vogelbescherming zich sterk gemaakt voor een hechtere samenwerking tussen de **ENGELSE**,

DUITSE, FRANSE EN DEENSE BIRDLIFE PARTNERS die in Afrika actief zijn. De meerwaarde daarvan moet komende jaren duidelijk worden.

De gevolgen van de **COVID-PANDEMIE** waren ook in 2022 nog voelbaar bij veel Afrikaanse Partners. Vogelbescherming is nauw betrokken geweest bij het **COVID-HERSTELFONDS** van BirdLife waardoor zes Afrikaanse Partners in staat bleven hun werk te doen.

Daarnaast beheert Vogelbescherming een **‘SMALL GRANTS’-FONDS VOOR BESCHERMING VAN KUSTVOGELS** en hun gebieden waar Afrikaanse Partners aanvragen voor kunnen indienen. Op basis van onze toekenningen vinden ze dan ook vaak andere fondsen. Intussen lopen er acht projecten bij zeven Afrikaanse Partners.

ONZE FOCUS in het internationale werk van Vogelbescherming ligt op de **VOGELTREKROUTE** waaraan ook Nederland ligt. Maar daarnaast zijn we ook actief betrokken bij de vogel- en natuurbescherming op de eilanden van de **DUTCH CARIBBEAN**. Om de inkomsten van onze samenwerkingspartner DCNA in de Dutch Caribbean minder afhankelijk te maken van toerisme is er met geld van Vogelbescherming een fondswerver aangenomen, waardoor in 2022 al meer armslag ontstond. Daarnaast hebben we de DCNA bijgestaan met het opstellen van soortbeschermingsplanningen, is er een publiekscampagne opgezet voor de roodsnavelkeerringvogel op Saba en kregen we een gezamenlijk opgestelde aanvraag gehonoreerd bij het ministerie van LNV om te voorkomen dat de grote kwartelduif op St. Eustatius uitsterft.

MEEDOEN MET VOGELS BESCHERMEN

Vogelbescherming informeert niet alleen mensen over vogels – volgens het principe ‘bekend maakt bemind’ –, maar motiveert ze ook zich actief in te zetten voor vogels en hun leefomgeving. Dat doen we op veel manieren met een breed palet aan middelen om zoveel mogelijk mensen te bereiken. Vogels beschermen doen we samen.

angs verschillende lijnen werkt Vogelbescherming aan het activeren van de samenleving met als doel dat mensen zich inzetten voor natuur en vogels. Dat begint bij het creëren van bewustwording en kennis over vogels. En gaat vervolgens naar het verleiden zich ook actief in te zetten voor het beschermen van vogels. Daarvoor bieden we een reeks aan mogelijkheden die we koppelen aan ieders eigen interesse in vogels en in het werk van Vogelbescherming.

Mensen kunnen met de informatie die Vogelbescherming biedt niet alleen nog meer genieten van vogels, maar ook op allerlei manieren en niveaus concreet aan de slag om vogels te helpen. Ze kunnen vogelvriendelijke zuivel kopen, vogelvriendelijke beplanting in de tuin zetten, hun hond aangelijnd houden als ze op het strand of in het bos wandelen, (tel)vrijwilliger worden, lid worden of een donatie doen en nog veel meer. Vogelbescherming wil hierbij mensen zoveel mogelijk op basis van hún behoefte voorzien van informatie en mogelijkheden om bij te dragen. Zo bouwen we aan een duurzame relatie met onze achterban.

In onze uitingen richten we ons op een breed publiek met daarin vooral aandacht voor geïnteresseerde doelgroepen, van de meer ervaren vogelaars tot natuurliefhebbers en mensen die vooral genieten van de vogels in hun tuin. Om deze groepen te bedienen en van informatie te voorzien, gebruiken we kwalitatief hoogwaardige communicatiemiddelen die we ook in 2022 hebben ingezet en doorontwikkeld, zoals MijnVogeltuin, MijnVogelvinder, online vogelcursussen en uiteraard het hogelijk gewaardeerde ledenmagazine Vogels.

Inzet voor professionals

Naast dat we ons richten op wat grote groepen in de samenleving kunnen doen voor vogels – via zowel eigen communica-

tiemiddelen, campagnes als het interesseren van pers en media – zetten we ons ook in om hele specifieke doelgroepen te bereiken, zoals al actieve natuurvrijwilligers en professionals.

Voor die laatste groep organiseert Vogelbescherming symposia, workshops en webinars, maar publiceren we ook factsheets en rapporten waarin we wetenschappelijke kennis toepasbaar maken voor beleidsmedewerkers.

Onze speciale aandacht hebben leerkrachten van het basisonderwijs. We bieden hun gratis lesmateriaal in vele vormen, van ‘infosnacks’ tot complete meerdaagse projecten. We bereiken deze groep via onze grote publieksevenementen Beleef de Lente en de Nationale Tuinvogeltelling en door middel van LessonUp,

een online platform waar leerkrachten educatiematerialen uitwisselen.

Corona-effecten

Vogelbescherming was een van de organisaties die een grote toeloop van het publiek zag tijdens de coronajaren. Veel Nederlanders hadden meer vrije tijd en kregen oog en aandacht voor natuur en vogels. In 2022 werd duidelijk dat de collectieve aandacht weer meer versplinterde, waardoor ook Vogelbescherming minder de aandacht wist te trekken. Dat vertaalde zich bijvoorbeeld in minder online bezoekers op de website. Maar vergeleken met 2019 kan Vogelbescherming nog steeds bogen op een forse toename van online bezoekers en gebruikers, bijna een verdubbeling, van 2 naar 4 miljoen. ➤

BELANGRIJK IN 2022

Ook in 2022 heeft Vogelbescherming **CAMPAGNES GEVOERD GERICHT** op verschillende doelgroepen met als oogmerk mensen te verleiden mee te doen met het beschermen van vogels en natuur. Opvallend was de campagne om actieve vrijwilligers te betrekken bij de **GEMEENTERAADSVERKIEZINGEN** in combinatie met lobby-inspanningen, zie daarvoor pagina 28. Verder hebben we opnieuw met een campagne aandacht gevraagd voor **VOGELVRIENDELIJKE ZUIVEL**. Dat is zuivel van boeren die bij de productie extra zorg hebben voor weidevogels. Bottleneck is dat velen niet weten waar die te koop is. Daarom heeft Vogelbescherming een breed publiek vooral via sociale media gewezen op de zuivelwijzer.nl waarin staat aangegeven waar die zuivel bij jou in de buurt verkrijgbaar is.

Jaarlijks weet Vogelbescherming een groot publiek te bereiken tijdens de **NATIONALE TUINVOGELTELLING**. In 2022 telden **170.000 MENSEN** de vogels in hun tuin tijdens dit evenement, wat minder dan tijdens de corona-lockdown in 2021, toen maar liefst **200.000 TELLERS** meededen. Ook via Beleef de Lente weten we veel mensen te boeien met vogelinformatie, een waar kijkcijferkanon. Opgeteld keken **1,1 MILJOEN MENSEN** naar het wel en wee van een groot aantal broedvogels. Bijzonder was de introductie van een **MOBIELE WEBCAM** waardoor het mogelijk was een **BROEDENDE GRUTTO EN DE KUIKENS** te volgen zonder te verstoren. Ook hier noteerden we een lager aantal kijkers dan tijdens de coronajaren (met als absoluut record in 2021: 1,7 miljoen kijkers). Het publieksbereik in 2022 was vergeleken met eerdere jaren stabiel te noemen en nog steeds frappant.

Naast de hiervoor genoemde publieksevenementen kregen we in de pers veel aandacht met een onderzoek in opdracht van Vogelbescherming over de **VERSTORING VAN VOGELS DOOR RECREATIE**, die groter is dan eerder werd aangenomen. Het rapport krijgt in 2023 een vertaling in een aantal animatiefilmpjes.

Communicatie met de belanghebbenden

LEDEN

MEDEWERKERS

VRIJWILLIGERS

POLITIEK /
OVERHEID

BIRDLIFE

NGO'S

TERREINEIGENAREN

BEDRIJFSLEVEN

FONDSEN

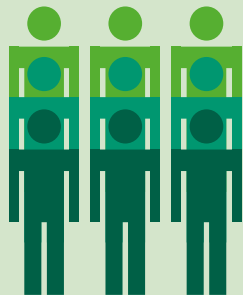
SPONSOREN

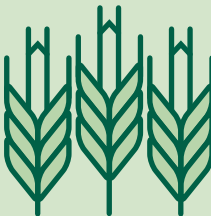
GROTE GEVERS

PARTICULIEREN

BREDE PUBLIEK

LANDBOUW

ONDERZOEKS-
INSTITUTEN

ONDERWIJS

PERS

LEVERANCIERS

CJ

OPTIEKMERKEN

Achterban

Dankzij de leden kan Vogelbescherming onafhankelijk en met gezag opereren. Alle leden die dat willen, ontvangen vijf keer per jaar het magazine Vogels (oplage 160.000), waarin Vogelbescherming resultaten meldt van beschermingsactiviteiten en kennis deelt die bijdraagt aan bewondering van en verwondering over vogels. Het ledenblad wordt goed gewaardeerd (8,4). De leden volgen ons ook via sociale media en hebben abonnementen op onze digitale nieuwsbrieven (Vogels Digitaal wordt verzonden naar 255.000 volgers met diverse profielen).

De vele vrijwilligers van Vogelbescherming krijgen aanvullende informatie via ons extranet. Op dit medium wordt actief kennis uitgewisseld en worden nieuwsberichten gedeeld. Daarnaast is er veel rechtstreeks contact tussen de contactpersonen bij Vogelbescherming en individuele vrijwilligers. Vrijwilligersgroepen hebben ook onderling veel contact. Er is ook een jaarlijkse dag voor alle vrijwilligers waarbij iedereen elkaar kan ontmoeten. Vogelwerkgroepen ontvangen tweewekelijks een e-mail met relevante berichten. Medewerkers krijgen naast intranet, e-mail, afdelings- en teamoverleggen én een-op-een-contacten informatie vanuit de organisatie tijdens de tweewekelijkse informele bijeenkomsten op het binnenpleintje van het gebouw. Daar delen we lief en leed en vieren we onze successen. Daarnaast zijn er lunchlezingen en kennisbijeenkomsten om medewerkers te inspireren.

Professionals

Vogelbescherming onderhoudt contact met vele groepen professionals. Onze rol daarbij is vaak die van kennisinstituut, maar evenzeer die van pleitbezorger. Professionals zijn niet zelden medestanders als het gaat om het nastreven van een wereld met een rijke verscheidenheid aan natuur en vogels, maar soms ook tegenstanders. Soms is de medestander op een ander dossier een tegenstander en vice versa. Onze inzet is altijd om partijen te verbinden op basis van goed onderbouwde kennis en dialoog.

Kennis bieden we aan op alle niveaus, van (door soms ons geëntameerd) wetenschappelijk onderzoek naar lacunes in de kennis over vogels en hun bescherming, tot aan zeer laagdrempelige informatie, en alles daartussenin. Zo verrijken we onze website over natuurinclusief bouwen voor professionals in het stedelijk gebied met inspirerende praktijkvoorbeelden en publiceerden we nieuwe factsheets. Via het platform LessonUp voorzagen we docenten in het primair en voortgezet onderwijs van digitale lessen over vogels.

Ook organiseerden we bijvoorbeeld online IJsselmeercafés voor publiek én professionals. Met overheden en politiek bestuur communiceren we vaak in 1-op-1 verband. Met goed onderbouwde kennis proberen we als pleitbezorger voor vogels en natuur beleidskeuzes te beïnvloeden. Op andere momenten zitten we aan tafel om onze expertise te delen of als vertegenwoordiger van de natuur. Zo hebben we in 2022 op verschillende momenten inbreng gehad rondom het brisante stikstofdossier. ➤

Soms zien we ons gedwongen om welwillende communicatie in te ruilen voor andere middelen zoals gerechtelijke procedures, bijvoorbeeld rondom afschot van ganzen, uitblijvend natuurherstel, of via het mobiliseren van publieke steun. Vogelbescherming informeert de media over resultaten, misstanden, manieren om laagdrempelig bij te dragen aan vogels beschermen en over mogelijkheden om van vogels te genieten. Via onze contacten in de media bereiken we enerzijds een breed publiek en kunnen we anderzijds ook een rol spelen in het publieke debat.

Financiers

Vogelbescherming is een onafhankelijke organisatie. Dat kan dankzij de financiële steun van vele particulieren. Daarnaast ontvangen we van een breed scala aan partijen financiering. Een belangrijke partij is voor ons de Nationale Postcode Loterij die ons jaarlijks steunt met 1,8 miljoen euro, steeds voor een periode van vijf jaar. Met deze financiers onderhouden we persoonlijk contact met informatie op maat, op de manier zoals zij dat wensen. In sommige gevallen leveren we gedetailleerde verslaglegging en tussenrapportages van projecten, in andere gevallen rapporteren we op hoofdlijnen. Indien mogelijk laten we ‘in het veld’ zien welke maatregelen we dankzij de geboden steun konden realiseren.

Breed publiek

Vogelbescherming informeert niet alleen de eigen achterban, maar wil ook een breed publiek informeren en betrekken bij vogels en natuur, en waar mogelijk motiveren om mee te doen met beschermen op een manier die past bij specifieke groepen mensen. Hoe mensen mee willen doen, verschilt sterk. Voor sommigen betekent meedoen financiële steun leveren, anderen zetten hun vrije tijd in, of dragen bij door vogelvriendelijke producten te kopen en hun tuin of balkon vogelvriendelijk in te richten. Alle bijdragen zijn welkom en belangrijk. We richten ons op het brede publiek met een heel palet aan communicatiemiddelen, zoals campagnes, evenementen (o.a. de Nationale Tuinvo-

geltelling), acties en via sociale media. Naast de inzet van onze eigen communicatiemiddelen richten we ons met pers- en mediabeleid actief op publicaties en optredens in andere media.

Samenwerkingspartners

Vogelbescherming verbindt partijen en maakt deel uit van vele samenwerkingsverbanden. Dat is een strategische keuze. We kunnen het niet alleen. Dankzij onze strategische samenwerkingen vullen we kennislacunes, voeren we belangrijke voorbeeldprojecten uit en kunnen we op voldoende schaalgrootte veranderingen bewerkstelligen voor vogels en natuur. Samenwerken doen we in de eerste plaats met onze 119 internationale Partners via het BirdLife-netwerk (uit 117 landen). Dat betreft het allermeeest de partijen die betrokken zijn bij de Waddenzee en andere vogelbeschermers langs de trekroute

van vogels waarvoor ook Nederland een belangrijk verblijfsgebied is. Daarnaast werken we - vaak gebiedsgericht - samen in coalities met terreinbeheerders en andere groene organisaties om (voorbeeld)projecten te realiseren en samen druk uit te oefenen. We zijn er bij Vogelbescherming op geband om steeds nieuwe samenwerkingen aan te gaan om onze doelstellingen te bereiken, juist met bedrijven en organisaties waarbij dat in eerste instantie misschien minder voor de hand lijkt te liggen, zoals boerenbedrijven, bouwbedrijven, overheden of bijvoorbeeld ontwikkelaars zoals Vesteda, Synchroon en Ballast Nedam Development. In het drukke Nederland is dat onvermijdelijk en steevast vinden we gemeenschappelijke doelen om samen te werken aan het verbeteren van de leefomgeving van vogels. Communicatie met deze partijen gaat veelal via persoonlijke contacten en onderlinge bijeenkomsten.

Een belangrijke kennispartner van Vogelbescherming is Sovon. Sovon voorziet ons van informatie over hoe vogels het doen in Nederland en mogelijke drukfactoren. Samen met Sovon organiseren we onder meer een landelijke dag voor ‘vogelvrijwilligers’ en het ‘Jaar van...’. In 2022 was dat het Jaar van de Merel.

Leveranciers

Vogelbescherming werkt met een reeks bedrijven samen om vogels en hun leefgebieden te kunnen beschermen. Bijzonder is de relatie van Vogelbescherming met CJ Wildbird Foods. De vele vogelproducten die dit bedrijf op de markt brengt met het logo van Vogelbescherming brengen bij mensen vogelplezier, zorgen voor vogelvriendelijke tuinen en balkons en bovendien voor een grotere zichtbaarheid van Vogelbescherming. Communicatie met de bedrijven waarmee we samenwerken vormt altijd maatwerk. ●

BELANGRIJK IN 2022

Op vele manieren kunnen vrijwilligers zich inzetten voor vogels en natuur. Dat kan bij Vogelbescherming, maar ook elders, zoals bij vogelwerkgroepen of Sovon. Via het **IJSVOGELFONDS** ondersteunt Vogelbescherming ‘natuurvrijwilligers’ met kleine bedragen. Toekenningen werken in veel gevallen als een vliegwiel waardoor ook andere fondsen aanhaken en er in heel Nederland op lokaal niveau belangrijke beschermingsprojecten uitgevoerd kunnen worden. In 2022 ging er onder meer geld naar een huiszwaluwwand, ‘camerastokken’ om niet-verstorend nestonderzoek te kunnen doen en vloten voor zwarte sterns. In 2022 ging een **EIGEN PODCAST-SERIE** van start ‘**VOGELPASSIE**’, om het mooie en belangrijke werk van lokale natuurvrijwilligers uit te lichten.

Vogelbescherming weet grote groepen geïnteresseerden te bereiken via zelf geproduceerde communicatiemiddelen, zoals het al genoemde **LEDENTIJD-SCHRIFT VOGELS**, websites en sociale media. Online blijkt de grootste groep mensen geïnteresseerd in onze berichtgeving over wat zij zelf dichtbij huis kunnen doen voor de vogels. Dat zijn veelal tips over vogelvriendelijke beplanting, nestkasten en bijvoorbeeld wat te doen als je een gewonde vogel vindt.

HET SERVICECENTRUM VAN VOGELBESCHERMING handelt vragen af die ons gesteld worden. Dat gaat om enorme aantallen. Exclusief de vragen die we krijgen via sociale media en de vragen over lidmaatschappen etc. hebben we ook in 2022 zo’n **30.000 VOGELVRAGEN** weten te beantwoorden. Vooral vragen over de stikstofdepositie vielen op in 2022. Velen deelden hun mening hierover met ons of vroegen om uitleg over het standpunt van Vogelbescherming.

Niet alleen met aandacht en tijd helpen mensen en organisaties mee met vogels beschermen. Dat doen ze ook financieel, veelal op onze uitnodiging. Zo ook in 2022. Daar zijn we iedereen zeer erkentelijk voor. Lees meer over de verschillende manieren om financieel bij te dragen aan het beschermen van vogels in ons Bestuursverslag en in de Jaarrekening hoe inkomsten en uitgaven zich tot elkaar verhouden.

ALLE HENS

AAN DEK IN 2023 (EN DAARNA)

PATRIJZEN

In 2022 konden we een aantal belangwekkende internationale ontwikkelingen noteren. Zo lanceerde de Europese Commissie een baanbrekend voorstel om natuurherstel in wet- en regelgeving vast te leggen. In 2023 moeten daarvoor belangrijke stappen worden gezet. Onze internationale koepelorganisatie BirdLife International startte een campagne over dit onderwerp onder de vlag van #restorenature, omdat een uitkomst ten goede verre van zeker is. Het Nederlandse kabinet en de Tweede Kamer steunen het voorstel van de commissie niet ruimhartig, terwijl het een uitstekende bijdrage zou zijn om het internationale verdrag rondom biodiversiteit handen en voeten te geven dat in 2022 werd vastgesteld in Montreal.

Dat biodiversiteitsverdrag zette een uitstekend uitgangspunt op de agenda: de toezegging om tegen 2030 30% van de oppervlakte land en de oceanen te behouden en te beschermen. Helaas nog wel zonder duidelijk stappenplan. Organisaties zoals Vogelbescherming hebben een taak om regeringen met kracht te herinneren aan hun handtekening. Dat werd in 2022 eens te meer duidelijk na de publicatie

van de State of the World's Birds van BirdLife. Het rapport vroeg terecht aandacht voor de urgente boodschap dat een op de acht vogelsoorten wereldwijd wordt bedreigd en dat de mensheid nog niet in staat is gebleken het tij te keren. Wrang hierbij is dat vogels het als soortgroep zelfs nog relatief goed doen.

Vervolg grote projecten

De oorlog die Rusland ontketende door Oekraïne binnen te vallen heeft wereldwijd allerlei consequenties. Op vele fronten hebben de verschrikkingen daar geleid tot onzekerheden, zoals op het gebied van de energievoorziening met allerlei nadelige financiële gevolgen, ook in Nederland. De afgelopen jaren heeft Vogelbescherming veel steun gekregen van leden en particuliere gevers. Ook al zijn de vooruitzichten niet ongunstig, de vraag is of die lijn doorgetrokken kan worden.

In 2023 wordt voor een aantal grotere vogelbeschermingsprojecten duidelijk of en hoe Vogelbescherming er een vervolg aan kan geven. Dat geldt

voor natuurherstelprojecten in de Waddenzee (via Wij&Wadvogels), het project Holwerd aan Zee en internationaal Birds, Bees & Business. Gezien het grote belang ervan zetten wij alles op alles om er een zinvol vervolg aan te geven.

Stikstofbeleid

In 2022 is veel gedebatteerd over hoe het verder moet op het Nederlandse platteland, als gevolg van het stikstofbeleid van het kabinet. Vogelbescherming heeft voor en achter de schermen vurig gepleit voor een omslag naar een natuurinclusieve landbouw. Omdat veel natuurbeleid - ook de uiteindelijke uitwerking van de stikstof-aanpak - op het provinciehuis wordt bepaald, zal Vogelbescherming in de eerste maanden van 2023 een campagne voeren met als doel een breed publiek te overtuigen natuur te laten meewegen bij hun stemkeuze. Daarnaast blijven we de overheid en ketenpartijen aanspreken op hun verantwoordelijkheid om het boeren ook echt mogelijk te maken natuurinclusief te produceren. In 2023 zal ook duidelijk worden of onze vele voorbeeldprojecten, partnerships, lobby en kennisuit-

wisseling op het gebied van natuurinclusief bouwen succesvol zijn als voorbereiding op landelijke regelgeving rondom het creëren van nestgelegenheid en een groene leefomgeving. Dat is des te meer belangrijk gezien de schaa sprong die Nederland wil maken op het gebied van woningbouw de komende jaren.

Vogels als graadmeter

Vogels gelden als een graadmeter van de kwaliteit van de natuur. In Nederland wordt de helft van de vogels in meer of mindere mate bedreigd. Dat zegt iets over hoe wij met onze eigen leefomgeving omgaan en dat is niet positief. We gebruiken de rijkdom van de aarde ten koste van de natuur en zelfs ten koste van onszelf. Dat kan leiden tot depressieve gedachten. Die zullen we bij Vogelbescherming ver van ons houden, want daarvoor zien we bij te veel mensen de bereidheid het anders en beter te doen als het gaat om natuurbehoud én zien we ook te veel goede voorbeelden van hoe concreet beschermingswerk resultaten oplevert, zeker als partijen bereid zijn samen te werken. Alleen al dit Impactverslag 2022 staat er vol mee! ●

WAT IS DE STAND VAN DE VOGELS VAN NEDERLAND?

Een simpele vraag die medewerkers van Vogelbescherming vaak te beantwoorden krijgen, maar waarop geen dito antwoord mogelijk is. De ene soort doet het goed (vaak: generalisten), de andere niet (vaak: meer gespecialiseerde soorten). Van lang niet alle soorten is precies duidelijk wat de oorzaak is van een toe- of afname, of hoe diverse ontwikkelingen op elkaar inwerken. Dat geldt helemaal voor trekvogels die behalve met (wisselende) omstandigheden in ons land, óók te maken hebben met wat er aan de hand is als ze niet in Nederland zijn.

Toch zijn er per hoofdlandschap relevante trends te destilleren over de stand van de vogels in Nederland. Die zijn in vrijwel alle gevallen afkomstig uit de landelijke vogelmeetnetten die Sovon met het Centraal Bureau voor de Statistiek organiseert, en op basis waarvan Vogelbescherming beleidskeuzes maakt.

Zo richten we ons op de vogelsoorten en hun leefgebieden waarmee het slecht gaat én waarvoor we de handvatten kunnen identificeren om iets aan een achteruitgang te doen. Hieronder in kort bestek een aantal hoofdlijnen over hoe het met vogels gaat in een aantal hoofdlandschappen.

Boerenland

Sovon houdt een index bij van een reeks boerenlandvogels. Die laat een achteruitgang zien van 70% sinds 1970. Ten opzichte van 1990 is er sprake van bijna een halvering! De grootste afnames zien we bij onder meer de kempfaan, patrijs, zomertortel, grauwe gors en ringmus. Ook de weidevogels zoals de grutto en Kievit hebben het de afgelopen decennia zwaar gehad met afnames van zo'n 3 tot 4% per jaar, een trend die doorzet in de periode sinds 2010.

Toch zijn er ook nog wat broedvogels in het landelijk gebied waarbij een lange termijn afname vanaf 2010 is omgezet in een voorzichtig herstel, zoals steenuil, spreeuw en boerenzwaluw en zijn er zelfs die ook op de lange termijn terrein hebben gewonnen, zoals roodborsttapuit en grasmus.

Een belangrijk bijeffect van de intensieve landbouw is de stikstofdepositie, het zal niemand ontgaan zijn in 2022. In open natuurgebieden zoals duinen en heidegebieden zijn de negatieve effecten daarvan – vergrassing en verzuuring – groot op vogels die er broeden, zoals bijvoorbeeld de tapuit. De stikstofdepositie leidt ook tot kalkgebrek in bossen, met problemen voor vogels zoals mezen en de boomklever, waarvan de eierschalen te dun zijn en pootjes van kuikens soms al in het nest breken voordat ze kunnen uitvliegen.

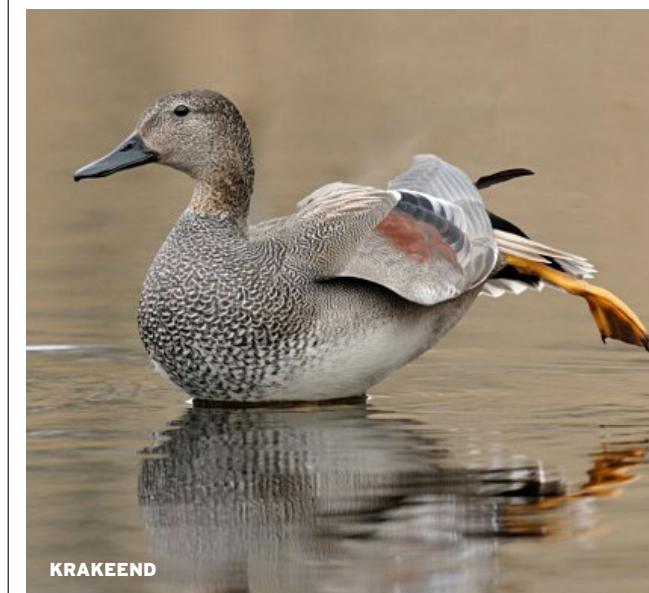
Stedelijk gebied

Van de vogels die in steden en dorpen leven, gaan er meer soorten in aantal achteruit dan vooruit. Dit blijkt uit de nieuwste Stadsvogelbalans die Sovon in opdracht van Vogelbescherming opstelde over de periode van 2007 tot en met 2021. Zogenaamde

huizenbroeders nemen af (huismus, huiswaluw en gierzwaluw). Redenen: na-isolatie waardoor nestplekken verdwijnen en waarschijnlijk ook voedselbeschikbaarheid. Vooral soorten die in parken, tuinen, struiken en struwelen te vinden zijn, nemen af. Een aantal soorten laat zelfs een achteruitgang zien van meer dan 5% per jaar, zoals de fitis en de groenling. De oorzaken van de sterke afname van struikbroeders lijkt vooral te liggen in het feit dat struwelen worden omgezet in strakke gazons. Ook in tuinen worden struiken en hagen dikwijls vervangen door schuttingen. Hier tegenover staat het positieve nieuws dat watervogels, zoals de kraakeend, met 30% toenemen.

Wadden & Delta

In de Nederlandse Waddenzee monitort Sovon jaarlijks het broedsucces van tien soorten kustbroedvogels die verschillen in voedselkeuze en habitat. Het is een gezamenlijke inspanning van vele vrijwilligers, terreinbeheerders en instituten. Vooral bij scholekster, kluut, kokmeeuw en noordse stern is het broedsucces structureel onder de maat. Hun populaties nemen dan ook af, bij kluut en noordse stern tot (ver) onder het instandhoudingsdoel voor Natura 2000-gebied Waddenzee. Bij de andere soorten wisselen goede en slechte jaren elkaar af, maar ook bij eider en visdief is het broedsucces gemiddeld aan de lage kant. Predatie door roofdieren is een belangrijke oorzaak, vooral langs de vastelandskust. De populaties van veel kustbroedvogels in het Waddengebied zijn op de lange termijn sterk afgenomen.

KRAAKEEND

10. STAND VAN DE VOGELS

Ook het Deltagebied is belangrijk voor kustbroedvogels. Eerder onderzoek liet zien dat veel populaties door de aanleg van de Deltawerken achteruit zijn gegaan. Een recente analyse laat zien dat ook hier vooral het broedsucces een beperkende factor is. Predatie van eieren en jongen is, naast het te dicht begroeid raken van nieuw ontstane of aangelegde broedeilandjes en periodieke droogte of juist hoge waterstanden (wegspoelen legsels en jongen) een toenemende bedreiging. Beide laatste zijn aspecten van klimaatverandering die ook in de Waddenzee spelen. Over de rol van voedselbeschikbaarheid is nog veel onduidelijk.

Bos

Over het algeheel gezien, doen de karakteristieke broedvogels van bossen het goed in Nederland. Meer bos (vooral in Laag Nederland), steeds ouder bos en natuurlijker bosbeheer (meer dood hout) dragen daaraan bij. De index van Sovon laat een matige toename zien sinds 1990 van het aantal broedvogels. Maar er ontstaat een duidelijke tweedeling in trends op de zandgronden als het gaat om verschil in hoge of zeer hoge stikstofdepositie. In het laatste geval nemen de trends gemiddeld af, vooral in Brabant en op de Veluwe.

Moeras en zoet water

Mede dankzij het Actieplan Moerasvogels van de overheid - waar Vogelbescherming een belangrijke bijdrage aan leverde - is er sinds 1990 veel verbeterd aan de stand van de moerasvogels. Veel soorten zitten in de lift. Maar een beter beheer en een toename van de oppervlakte van de Nederlandse moerasnatuur laat in de index van de broedvogels van Sovon een matige toename zien. Hierbij speelt

ook een rol dat een deel van de moerasvogels in de Sahel overwintert, en dat daar de omstandigheden recent gemiddeld relatief goed zijn.

Niet alles is goud wat er blinkt, Vogelbescherming zet alles op alles om een soort als de grote karekiet niet uit Nederland te laten verdwijnen en richt zich nu ook op het porseleinhoen die sterk in aantal achteruitgaat.

Rondom het IJsselmeer zijn er eveneens zorgen, vanwege afnames van diverse soorten, vermoedelijk onder meer door gebrek aan voedselbeschikbaarheid. Daarmee worden de Natura 2000-doelen niet gehaald. Zo moet het IJsselmeer bijvoorbeeld opvang bieden aan 3300 visdief-broedpaartjes, en werden er bij de laatste telling slechts ongeveer 1100 aangetroffen en tijdens de trektijd 70.000 zwarte sterns, terwijl tellingen in 2020-'21 maar op ongeveer 7000 uitkomen.

Trekvogels

Doortrekkers en overwinteraars

Vogels die behalve in Nederland vooral ten zuidwesten van Nederland overwinterden, zoals slobbeend en kluut, nemen bij ons gemiddeld genomen sterk toe. Ze zijn gevoelig voor koude winters, maar die komen amper meer voor. Watervogels die voor een belangrijk deel in Nederland en omliggende landen overwinteren, zoals brandgans en krakeend, namen tot de eeuwwisseling toe en zijn daarna gestabiliseerd.

Soorten met een zwaartepunt in winterspreiding ten noordoosten van Nederland nemen bij ons sinds die tijd juist af. Door de verschuivingen verandert het zwaartepunt van internationale spreidingsbeelden naar het noordoosten, bijvoorbeeld bij kleine zwaan (naar Duitsland) en kleine rietgans (Denemarken).

Watervogels

Veel van 'onze' watervogels - bijvoorbeeld kanoet of rosse grutto - bevinden zich grote delen van het jaar buiten Nederland. Ze vliegen van hun noordelijke broedgebieden via de Nederlandse delta naar de Afrikaanse overwinteringsgebieden. Deze vogeltrekroute heet de East Atlantic Flyway. Mede dankzij Vogelbescherming is daarvoor een internationaal monitoringsprogramma opgezet dat nu drie jaar is uitgevoerd, gecoördineerd door Sovon. Een van de belangrijkste telplekken daarvan is de Banc d'Arguin in Mauritanië die laat zien dat vooral de soorten die afhankelijk zijn van het wad afnemen, terwijl viseters het beter doen. Om de oorzaken daarvan precies te achterhalen blijft het belangrijk om naar de gehele

PORSELEINHOËN

STEENUILEN

EIDER

trekroute te kijken en ook om deze telreeks voort te zetten.

Landvogels

Duidelijk blijkt dat onze broedpopulaties van soorten die in de droge Sahel en beboste savannes overwinteren het slecht doen. Tien van de zestien vogelsoorten in deze zones nemen af. Bij de soorten van de beboste savanne is na 2000 een kentering te zien, waarbij de soorten na een aanvankelijke sterke afname iets lijken te herstellen. Dat herstel is ook zichtbaar bij de wetlandsoorten van de Sahel en soorten van het tropisch bos. De oorzaken voor de geconstateerde veranderingen zijn deels toe te schrijven aan de gewijzigde omstandigheden in de Sahel. Een zeer natte periode in de jaren vijftig en zestig van de vorige eeuw werd gevolgd door extreme droogte in de jaren zeventig en tachtig. Na 1990 werd het weer natter en trad herstel in van populaties die sterk afhankelijk zijn van neerslag, zoals de vogels die in moerassen overwinteren. Maar bij deze ontwikkelingen spelen natuurlijk ook omstandigheden in het broedgebied (is de soort bijvoorbeeld wel of geen boerenlandvogel) en trekomstandigheden mee. Over het algemeen staan populaties langeafstandstrekkers zowel in Nederland als in Europa onder druk en prijken ze prominent op de Rode Lijst. ●

Met dank aan Sovon Vogelonderzoek Nederland

Een jaar Vogelbescherming Nederland, Impactverslag 2022

Redactie: Arjan Berben
Beeldredactie: Anne-Lieke Struijk-Faber
Met dank aan: Evelien Verkerk

©Vogelbescherming Nederland, 2023

Bezoekadres:
Boulevard 12, Zeist

Postadres:
Postbus 925, 3700 AX Zeist

030 69 37 700
info@vogelbescherming.nl

Grote giften
Sandra Peters
sandra.peters@vogelbescherming.nl
06 12 17 62 57

Nalaten
Jaap Hijmans
nalatenschappen@vogelbescherming.nl
030 69 37 700

Periodiek schenken
Ledenadministratie
ledenadministratie@vogelbescherming.nl
030 69 37 700

Sponsoring bedrijven
Ellen van Buuren
ellen.vanbuuren@vogelbescherming.nl
030 69 37 799

Vormgeving
Zabriski Communicatie

Fotografie:

- Omslag patrijs - Jari Paltomäki/Agami
p.4 Kanoet/Grote stern - Anja Brouwer
p.6 Koolmees - Wilde eend - Lepelaar - Shutterstock
p.7 Tureluur - Paul Suijk
p.8 Kanoet - Mathijs de Koning
p.9 Kievit - Shutterstock; Smienten - Jelle de Jong
p.13 Akkerbouw - Lars Soerink
p.14 Grutto's - Shutterstock
p.15 Wulp - Shutterstock; Patrijs - Rollin Verlinde; Bloemrijk boerenland - Francis Buner
p.16 Teo Wams - Norbert Waalboer
p.18 Stefan Vreugdenhil - Martien Versteegh; Natuurinclusief bouwen - Shutterstock (bewerking Dsign Kamer)
p.19 Huiszwaluwkunstnest - Vogelbescherming
p.20 Huismus - Shutterstock; Symposium Natuurinclusief Bouwen - Mirjam Verschoor; Inbouwsteen - Vivara
p.21 Noor Aghina - Synchroon
p.22 Zeekoet - Chris-jan van der Heijden
p.24 Marker Wadden - Shutterstock
p.25 Kleine plevier - Lepelaar - Mossel - Shutterstock; Grote stern - Hans Peeters
p.26 Susan Spijksma - Ministerie van LNV
p.27 Hedwige Polder - Nico Korporaal
p.28 Fuut - Shutterstock; Mette Vreeken - Vogelbescherming
p.29 Kneu - Jelle de Jong; Vogelhuisakkoord - Ruud van Beusekom
p.30 Waddenzee - Shutterstock
p.31 Grote stern - Jankees Schwiebbe; Brandganzen - Afsluitdijk - Shutterstock
p.32 Flos Fleischer - Coalitie Blauwe Hart Natuurlijk
p.34/35 Birds, Bees & Business - Amadou Keita; Afrikaanse bij - Shutterstock
p.36 Paul Kariuki Ndang'ang'a - BirdLife International; Woestijn - Shutterstock
p.37 Mauritanië - Zomertortel - Gekraagde Roodstaart - Shutterstock
p.38/9 Jongens - Telformulier - Marieke Wijntjes; Excursie - Fred van Diem
p.40 Herfsttuin - Fred van Diem; Vogelwand - Vogelbescherming; Jongen met kijker - Shutterstock; Hond - Shutterstock
p.41 Patrijzenteller - Anne-Lieke Struijk-Faber; Vogelhuisjes - Janko van Beek
p.43 Tuinvogelconsulent - Jasper de Ruiter
p.44 Tuin - Shutterstock
p.45 Logo Vogelpassie - Donald Roos
p.46 Patrijzen - Rollin Verlinde
p.48 Huiszwaluw - Shutterstock
p.49 Krakeend - Jelle de Jong
p.50 Blauwborst - Shutterstock
p.51 Porseleinhoen - Steenuilen - Shutterstock; Eider - Kees van der Klauw
p.52 Drieteenstrandlopers - Shutterstock

